

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

1940. június

IX. évf. 6. szám

Dr. BARTHA KATALIN: Szlavóniai babonák, babonástörténetek és cselekmények	241
DUDÁS KÁLMÁN: Idegen csavargó	248
RADE DRAINAC: Balkán	249
HERCEG JÁNOS: Vándor a nyárban	251
HAVAS ENDRE: A Thibaultok margójára	256
HERCEG JÁNOS: Kisebbségben	257
CSUKA JÁNOS: Hegyvidéki falukutatás Jugoszláviában	260
CSUKA JÁNOS: »Önkéntes mozgósítás« az írástudatlanság ellen	263
HERCEG JÁNOS: Feketekuty Béla dr: Jugoszlávia magyar szemmel	266
HAVAS KÁROLY: Öreg ház a csirkepiacon (regény-folytatás)	269
REMÉNYI JÓZSEF: Versek	273
HERCEG JÁNOS: Magyar szocializmus	276
CSUKA JÁNOS: Népszaporulat és népművelés	277
IRODALMI SZEMLE:	—
KÁZMÉR ERNŐ: Aradi Zsolt: A játékos fia, Mezőssy Mária: Tüztánc, Pozsonyi László: Árnyék, Tóth László: Magdynos jegenye, Kállay Miklós: A murányi amazon, Kézdi Béla: Az utolsó nap	280
MÉRŐ JÁNOS: Viharsarkok a világgölgölkében	286

JUGOSZLÁVIÁBAN

Egyes szám ára . . .	10 Din.
Negyed évre . . .	30 Din.
Félévre	60 Din.
Egész évre	120 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára . . .	1'50 Pengő
Negyed évre . . .	4'50 Pengő
Félévre	9'— Pengő
Egész évre	18'— Pengő

Cena: Za celu godinu Din. 120.— pola godine Din. 60'— 3 meseca Din. 30'— Pojed. broj Din. 10'—

Szlavóniai babonák, babonástörténetek és cselekmények

A babonák, babonás cselekmények a népi hitélet legősibb hagyományai közé tartoznak. Eredetük még az emberiség életének azokba a korszakaiba tehető, amelyekben az ősember a tudomány és a technika minden támasza nélkül volt kiszolgáltatva a titokzatos természeti erőknek, vadállatoknak, bajoknak, betegségeknek. Tanácstalan és védtelen volt: tudatlan gyermek, akinek nincsenek bölcs, tapasztalt tanítómesterei, hogy megmagyarázzák, mi okozza hirtelen támadt bajait, betegségeit, s mi támasztja fel a félelmes elemi erők küzdelmeit. Egyszerű szelleme azonban addig kereste a látszólag oktanal események okát, míg megnyugodott abban a gyermekes elképzelésben, hogy az egész természet rejtélyes lényekkel, ismeretlen hatalmakkal van benépesítve, s ezek egyrésze segíti, másik része gáncsolja, bajba sodorja a védtelen embert. Ugy érezte, hogy ezekkel a titokzatos, megfoghatatlan lényekkel való érintkezéshez olyan formát kell találnia, amely éppen olyan rejtélyes és megfoghatatlan, mint ők maguk. Így keletkeztek a bűbajos varázsigék, ráolvasások, varázscselekmények, melyek eredményességének hitét nem rontotta a balsiker, a véletlen sikerek azonban nagymértékben növelték. Minden nép ősi hitvilágának jellegzetes alapelemei ezek a babonás hiedelmek; s nagyrészüik akkor is megmaradt, amikor az emberi szellem a tudomány olyan fokára emelkedett, amelyen minden óvó, vagy helyrehozó varázslat fölöslegessé vált. A magyarság hitvilágában is olyan mélyen gyökereznek ezek, hogy népünk ma, a felvilágosult tudományosság korszakában is lépten-nyomon védelemért, segítségért fordul ősi pogánykori örökségéhez, a gyógyító, óvó, vagy szerencsét hozó babonákhoz, rigmusokhoz.

Szlavóniában, Kőrös községben, jegyeztem fel ilyen ősi babonákat, s babonás lényekről, jelenségekről szóló történeteket. A babonás rigmusoknak egy-egy töredékben már csak nyomait találtam, de babonás lények és cselekmények ma is nagy számban ismeretesek. Babonás lények, kiknek létezéséről és működéséről ma is beszélnek: az ördögök, vilák (gonosz tündérek), boszorkányok, rontók, bájosok és kísértetek.

Az ördögről külső alakja, tulajdonképpen mi volt a tekintetében nincs pontosan meghatározható elképzelésük, hatásköre is meg lehetőszen elmosódott. Annyi azonban bizonyos, hogy az ördög fé-

lelmes hatalmu, ártalmas lény, s ellene különböző óvóbabonákkal kell védekezniök. Legjobban a gyermekágyas asszonyra és az újszülöttre kell vigyázni, hogy az ördög hozzájuk ne férjen, mert különösen ezek fölött érvényesíti káros hatalmát, megrontja őket, betegséget hoz rájuk, sőt esetleg ki is cseréli az anyát, vagy a gyermeket. Az anyának ezért meg kell kennie minden este »fokhajmával« az ágydeszkát, magát és a kicsit is meg kell »keresztölnie« a hagymával, s akkor nem megy hozzájuk az ördög. Napközben is vigyázniök kell; ha a kicsi egyedül marad benn a szobában, a seprőt az ajtósarokban nyelére kell állítani, s akkor az ördög nem tud bejutni a házba. Az ördög nem mindig komoly veszedelem. Sokszor megelégszik apróbb kellemetlenkedéssel, ijesztgetéssel. Reggel »mén« a gazda az istállóba, s látja, hogy a lovak haja »bé van fonnal kitába« (egy fonat haj neve), rögtön tudja, éjtszaka az ördög járt a lovak közt, s az fonta be. Az »osztorhéj« (ereszalja) az ördög helye, oda nem jó ülni földi halandónak. Azt mesélik, hogy a »a régi öregök« még gyakrabban találkoztak az ördöggel, mert régen jobban hitték az ördög létezésében és hatalmában. »Azelőtt — mesélte — u mentek az ördögök kocsiába; oszt az embörök elütötték a kocsikerekeket, oszt monták: Forduj kerék, majd rád vérad — hát élő nanó lett a kerék, oszt sánta lett. Ezök (t. i. az öregasszonyok, kik az ördög szolgálatában állottak) világ voltak valaha, vérös-foguak. Mast má nem lássok — fejezte be elbeszélését az öreg — mer nem hisz a nép ijet, meg most repülőgépön mennek.«

A vilákhöz hasonló lények a boszorkányok. Ott élnek a faluban, s látszólag éppen olyanok, mint más rendes ember. Érdekes megfigyelni, hogy mindig magános öreg asszonyokat tart boszorkányoknak a népi hiedelem, mert ezek zárkózottabbak, megközelíthetetlenebbek, s így természetesen titokzatosabbak is, mint azok, akiknek családjuk van. Kérdeztem, honnan tudják az egyik ilyen öreg szüléről, hogy boszorkány? Kis vállvonogatás után azt felelték: »Láti aszt mindönki.« De mégis, honnan tudják? — »Hát egyöm, mindig magába bojkolódik, meg mikor ura megholt, nem engedöt senkit vérasztani, oszt odafeküdt mellé a hidegasztarra (a ravatalra). Meg mindég haragudik, oszt magába is lötyög (beszélget). De hucson is tud valaki magába haragunni?« Ime ennyi elég ahhoz, hogy valakit megmásíthatatlanul a boszorkányok közé sorozzanak. A boszorkányok éjtszaka seprőnyélen lovagolva ki-repülnek az »aknán« (kéményen), s mindenféle gonosztságot követnek el a gyanútlanul alvó ember ellen. Legtöbbször (különösen, ha hanyattfekve alszik valaki) a mellére ülnek, fojtogatják, nyomkodják. Sok érdekes boszorkánytörténetet mesélnek. Elmondok ezek közül egyet-kettőt, szóról-szóra úgy, ahogy ajkukról lejegyeztem: »Apikáméknak — mesélte az egyik gyérök — a szérübe volt ety házik. Ott alutt, oszt valami boszorkány nyomkotta

űtet sokáig, meg szopta is, má ojan volt a csecsi, mint a héjas dió. Uh hallotta, hogy ne hadazzon (mozgolódjék), akkor megláti. Akkor látta, hogy egy nanó szétveti a lábát, úgy ül a hasán, ojan fokta bé a haját, mint a lizstláng. Akkor megdindult a hainali harangszó, akkor eccerre eltűnt rula a hasárul. Akkor űtet nem bánta (bántotta) többet az a nanó.«... A leleplezett, felismert boszorkány minden esetben elkerüli felismerőjét, nem háborgatja többé. Van olyan személyek, akikkel rokonszenvez a boszorkány, az ilyenekre éjtszaka sem veszélyes a vele való találkozás. Ezt bizonyítja a következő történet: »Apókám szokta beszélni, hogy egy családot mindön éjjel megnyomkottak. Már annyira voltak, hogy nem mertek lefekünni. Akkor az én apókám asz monta: Majd én egyöm elmék, osztan meglesöm. Elment, lefekütt a padikára. Hát — asz mondi — tizönkét órakor mezuhan ám az akna (megzörren a kémény), utána minygyá nagy nyüszörgés a szobába: de nyomkodik ám nanót, meg apót. Mikor jól kitöpickölte űket — asz mondi apókám — odament űmelléje, megsimojgatta, oszt asz mondi: Ó te Józsika lelköm, te is ett vagyol? Mekfázol. Avval nanó kiment meg vissza az aknán. Megismerte, huty ki volt, hát Bódi nanó volt, Laboda bácsinak az öregannya. És ez élő nanó volt — hát mijön (min), söprünyélen repült!«... A boszorkány, ha bajba jut, úgy tudja változtatni alakját, ahogy akarja. Bár sokszor — így kívánja az igazság — semmit sem ér a tudománya, így is elnyeri méltó büntetését. Ez történik a következő elbeszélésben: »Az én öregapám eccör éjjel kihallgatta, hogy egy boszorkány fejte a tehenet. Osztt akkor kívárták, hát reggel az a tehen nem adott tejet. Éjjel apókám felment a pallásra, látta, hogy ott fejte a nanó a tehenet lámpa nélkül. Egy naty fazék tej má ott volt neki a kezébe. Akkor felűgött egy jó naty űrkösbót az én öregapám, legyűtt a pallásrul, elkezdte az asszonyt űtni, de csak akarta vólna, abból meg ety kocsikerék lett. az min fordilt, de verte a kereket mindaddig mig fordilt, kiverte belőle még a külöket is. Akkor reggel a szomszéd asszonya fekszik az ágyba, hát az volt a boszorkány, a fogai ety se voltak meg, mer a külöket mind kiverte belőle«... A boszorkányok mindig a nő nemből kerülnek ki, a rontók és bájosok azonban lehetnek férfiak is. Ezek is éppen úgy ott élnek a többi egyszerű halandók között, mint a boszorkányok. A rontók egy része szándékosan, más része öntudatlanul, a belőle kisugárzó rejtéjes varázserő folytán hoz betegséget, rontást a környezetében élő emberekre, állatokra. A bájosok inkább használnak, mint ártanak embertársaiknak, bár varázserejüket néha károsan is érvényesítik. Tudományuk: betegség, rontás gyógyítása, jövőbe és multba látás. Hozzájuk fordulnak segítségért az olyan betegek, akiket titokzatos rontás vagy igézés fosztott meg egészségüktől, s tőlük kérnek tanácsot a sok csapás sújtotta emberek. Egy-egy »jobbhirű« bájoshoz messzeföldről

jönnek a bajba jutott tanácskérők. A bájos tanácsa mindig eredményes: aki pontosan követi utasításait, az bizonyosan meggyógyul. Csak az a kár, hogy ezeket az utasításokat nem igen lehet szószerint megtartani. (Ebből is látszik, milyen bölcsek a bájosok). Ime: »Az én nenikémnek volt egy tizenkét esztendőös lánya. Akkor a szomszédigba volt ijem babonás asszony, az békenete nekik a kis kapunak a kilincset valami babonával. Korán reggel az a lány kiment sepreni, asz fokta meg először. Akkor az a lány többet nem birt menni. Elvitték a bájosho. Akkor a bájos aszt monta nekik, hogy vigyenek le a kert alá valami rongyát annak a lánnak, oszt gyuccsák meg. Mikor az majd égni kezd, akkor aki megrontotta, annak oda kell menni. És oda is ment a szomszédasszonyik. Akkor mikor az az asszony oda ment, asz monta nekik: »Kár volt, huggy az a kicsi lány ment oda először ara a hejre, nem az öreg, mert annak tették a babonát, oszt a kicsi nyomorodott meg.« Asz monta a bájos, huggy üssék aggyon az asszonyt, mikor odamén. De nem ütötték aggyon, oszt így mindaddig nyomorgott a lány, beléhalt. Kifojt neki itt a bonca... Az összes említett babonás lények közül leggyakrabban és legkönnyebben a kísértetekkel találkozhatunk. »Féléjjel« után megelevenednek a temető csendes lakói, s elindulnak a falu felé. Felkeresik a régi otthonukat, belesnek az ablakon, sápadt arcukat odaszorítják az ablaküveghez, aztán, ha kedvük tarja, fellebbennek a »pallásra«, ott nyöszőrögnek, sóhajtoznak, vagy bemennek a szobába, és ott zavarják meg az alvók álmát. Rendszerint nem ok nélkül járnak haza: visszatérésükkel valamilyen kötelesség elmulasztására akariák figyelmeztetni az élőket. Az édes anya visszajön, mert a mostoha nem adta oda gyermekeinek a vánkosokat, melyeket rájuk hagyott. Az öreg apók hazajárnak, ha nem teljesítették azt a kérésüket, hogy »a duvanyos keszjüket« (dohányzacskó), kedvelt pipájukat, vagy ruhadarabjukat temessék el velük. Mihelyt a hozzátartozók hejrehozzák a mulasztást, kiviszik a sirra a kívánt holmit, az éjjeli látogatások azonnal megszűnnek. Vannak azonban nyughatatlan kóssa lelkek, kiket valószínűleg valamilyen vétkük nem hagy nyugodni. Ezek céltalanul kóborolnak utcákon, tereken, szántóföldeken, emberi alakjukat változtatgatják, rendszerint borjú nagyságu »kutyó« képiiben kószálnak, vagy a keresztutakra telepednek, s az éjtszakai utasokat rémitgetik. Azért kell előre gondoskodni, hogy a halott ne tudjon hazajönni. Akkor szokták »megbájo'lni«, mikor viszik ki a temetőbe. »Össze kel söpörni a szömetkét (szemetet), belékötni egy rongyikába, s a lába alá tenni... Vagy »szenes (tüzes) fát« kell utána hajítani a kocsitra. Akkor bizonyára nem jön vissza többé. — Bár... ki tudja? Mert — lám — Palkó nanót is »megbájo'lták«, még is visszajött, így beszélt az egyik »gyerök«... De hallgassuk meg ezt a történetet elejétől végig: »Én is láttam Palkó nanót. A szomszédba lakott, osztam megholt. Egy

este mentem haza a kocsmából, oszt ojan eresztékös volt (lejtös) az, ami alá a kocsit huzik (nyitott kocsiszin), a butója (borítója) nád volt, jüt le annak a tetejéről. Aszt gondoltam, valamejik aszszony a házból, no — mondok — van-e tikmonycsa (tyuktojás), lél-e tikmonycsát? De nem szólott vissza, ém meg akkor megismertem, leeriszködött, oszt nem láttam többet. Pedig aszt megbájolták, hogy ne jüjön vissza, szömetöt öntöttek utána, mikor ment el a kocsin... Eleven képződerőről tanuskodik az a mód, ahogyan ezeket a kísértethistóriákat elbeszéli. Az élmény, az átélés eleven-sége lüktet bennük, úgyhogy sokszor megdöbbenünk: valóban csak a képzelet alkotta-e ezeket a történeteket?

Babonás cselekményeik legnagyobb része gyógyító és óvó jellegű. Ünnepi, karásonyi, ujévi stb. babonáikban is leginkább a betegség távoltartása, a bajok elkerülése a főcél. Betegségükben csak a legritkább esetben veszik igénybe a »duktor« segítségét. Egyrészt, mert nem nagyon biznak tudományában, másrészt, mert — helyben nem lévén orvos — a legközelebbi városba kellene érte menőik. Ezért gyógyítanak még ma is sok betegséget a »régi öregek«-től tanult módon. Ezekben az ősi gyógy módokban néhol jelentkezik egy-egy olyan módszer, amelyet az orvosi tudomány is helybenhagy (különösen a gyógynövényekkel való gyógyítási módokban). legnagyobb részük azonban minden tudományos alapot nélkülöző mágikus bűbajoskodás. Ilyen gyógyító babonákkal orvosolják még ma is különösen az »igézetöt, lábfájást, bihicsöt, sárgaságot, fül-fájást, hidekfogást«, s az ujszületett betegségeit. Az igézet gyógyítása a következő módon történik: »Ha megigéznek egy kicsit (kis gyermeket), akkor az a bizonyos tízes (láz) beteg. Akkor kezdetlen vizet tesznek tányérba, vagy bögrécsébe. A szemből (tűzből) parást vesznek ki, az ujjkal jól mekkopogatik, három ujal fenfogják a parást, belévetik a vízbe, háromszor háromat. Mikor az első háromat belévetik, a kezikkel lebütik (letakarják), vagy keresztet huznak rajta. Akkor asz mondik: »Süveg alá«, az aszt jelenti, hogy embör igészte-e. A másik parást mikor belévetik, akkor aszt mondik, huty »konty alá«, am meg aszt jelenti, hogy asszony igészte meg. A harmadik vételkor meg asz mondik: Ha meg gyerekre gondolnak (fiura, legényre), akkor asz mondik: »Kalan alá«, Amejknél lemén a parázs, az igészte meg. Akkor kitánál, ki asszony vagy embör (ami kijütt) volt ott abba a napokba, ki szeretgette meg, akkor annak kel előbb megmózdózni abba a vízbe, akkor asztat mózdóztatik meg, akit megigézött. Meg inni is annak neki belőle. Akkor aszt a vizet kiöntik a mesgyére (kerítés mellé), napnyugatnak. Akkor elválik a betegség vagy meggyógyil, vagy mekhal. De ha valaki a szomszéd faluba kap igézetöt, oszt amikor hozik haza, keresztül hozik a vízőn, a száncson (sánc), akkor annak nincs ótalékja, am mekhal... A lábfájást és a »bihicsöt« (kelésszerű kiütés) egy módszerrel gyógyítják: »Ha

asszony a bihicsős, vagy lábfájós, elmén három özvegyasszonyhoz fejér babot kérni — ha embör, akkor három özvegy embörhöz. Mindegyiktől csak ety félmarékcsával. Aszt a babot mek kel főzni, oszt a bihicsőt este mek kel benne mosni fölülről lefelé. Akkor a babot éccakára a fazékkal a szömétbe kel tenni, ott kel hanni reggelig. Reggel napfenkőtt előtt el kel vinni a keresztuttra, oda kel ütni a földhő fazekastul. Akkor, aki ara fog menni először, az el fogja kapni tüle.« A kis gyermeket pedig úgy gyógyítják, ha bihicsős az arca, hogy »ety kicsi pazdernyát (lenpozdorja) kötnek egy »ruvikába« és annak a levében fürösztik. A sárgaság elmulik, ha karácsonyi morzsát (karácsony estéjén összevegyített sőt, fokhagymát, darát) kötnek egy ruhába, s az asztal sarkára teszik. A »hidekfogás« elhagyja a beteget, ha »nagyepéntögbe puttogatott« kukoricát eszik. A fülfájás ellen legjobb gyógyszer a »pünköszi verág (akácfa-virág) napfenkőt felöli három ága«, amelyet egy bögrésében fel kell főzni, s annak a gőzével kell párolni a beteg fület. Ha az ujszüött gyermek gyenge, beteges, akkor rá kell kötni a kenyérhányó lapátra, be kell tenni a langyos kemencébe, vagy egy fazékba állítva langyos tűzhelyen jelképesen meg kell főzni. időként körülkavarva a »szakácskalánnal«, aztán ki kell borítani a fazékból az udvaron a »szömétre«. Az így meggyógyított kicsit »váltott babának« nevezik. A gyógyító babonák mellett nagy szerepük van az óvó és az ünnepi babonáknak. Bizonyos cselekményekkel, óvintézkedésekkel, a betegséget, bajt meg lehet előzni, el lehet háritani. Különösen sok óvó babona védi az ujszüöttet és az áldott állapotban lévő asszonyt. A csecsemőt leginkább az igézet ellen kell védelmezni. Ha cigány gombot kötnek a kezére, akkor nem fogja az igézet. A gyermekágyas asszony, ha kimegy a házból, bicskát visz magával, azt »lebüki« (leszurja) a földbe, hogy a »rosszak ne csapjanak hozzá« Amig várja a gyermeket, nem szabad »szapura« (fából készült kerek kosár) ülni, mert »szapuféjű« lesz a gyerek. Mig meg nem érzi magánál a kicsit, »nem szabad verágot, epörnyét, vagy szödörnyét lopnija, mer jegv lesz a kicsin azona hejőn, ahova legelőször kap a kezével, akivel szakasztotta« . . . Mikor először megy a gyermekágyas asszony a »szentetyházba«, imádkozás után egy kis port kell kaparnia a templom faláról, s azt a kicsi feje alá tenni a »bábóteknőbe (bölcso helyett teknőbe ringatiák), s akkor nem fogja igézet, nem éri betegség. Az óvó babonák nagy része egyuttal ünnepi babona is. Az ünnepnapoknak nagyobb jelentősége, a köznapokétól eltérő hangulata természetszerűen hozza magával azt a felfogást, hogy az ilyenkor végzett babonás cselekmények hatásosabbak, s ilyenkor elérhet az ember sok olyan dolgot, ami máskor nem sikerült. Viszont ezeken a napokon jobban kell vigyáznunk tetteinkre, mint máskor, mert minden csekélységnek súlyos következmé-

nye lehet. Ezért van annyi babonás tilalom is az ünnepnapokkal kapcsolatban.

A karácsonyi babonák egy része az aprójószágok szaporodásának, életműködéseinek szabályozására vonatkozik. Karácsony estéjén összevegyitenek kölest, zabot, búzát, kukoricát, s még esetleg egyéb gabona-félét, s ezt a keveréket az asztal alá terítik. Aztán jönnek be az ajtón, és sorba hívogatják az apróságokat. Ez a jelképes hívogatás elősegíti a gazdag szaporodást. Az abroszt az udvar felé kell hajtogatni, hogy a kertbe menjen az aprójószág, ne szokják ki az utcára. Ezen az estén a fazekat nem szabad fedővel »lebutani« (letakarni), mert a »csibék« megfúlnak a »tikmonyban«, s nem kelnek ki. Karácsonytól vizkeresztig szünetelnie kell a fonásnak, mert akkor »bájolat« lesz, megdögölnek a jószágok. Karácsony reggelén a gyümölcsfák ágai közé »disznóvaszko« (a disznóólból összekapart szemetet) tesznek, hogy a termés bőséges legyen. Aki legyet talál karácsonykor, s azt »kieriszi« az ablakon, méhrajt fog nyáron. Karácsony estéjén nem szabad a lovakkal sehova menni, mert azok beszélgetnek egymással. Nem szabad az abroszba »kenni« (törölni) evés után a kezét, mert »kiszálgázik« a köröm körül. Aki meg akar gazdagodni, Luca napján kezdjen készíteni egy széket, s attól kezdve minden nap minden szerszámmal csak egy »rántást« csináljon rajta karácsony estig; karácsony este kell befejeznie, »féléljjel«-kor elviszi a templomba, ráül, s akkor megjelenik előtte a pokol minden ördöge, s teljesíti kívánságait. Újév reggelén, mikor fölkel az ember vigyáznia kell, kire nézzen először, mert olyan egészséges lesz abban az évben, mint akit felkelése után először meglátott. Aki újévkor »megmaszlagszik« (megrészegedik), annak a természete megváltozik, vagy jobbra, vagy rosszabbra. Újévkor nem szabad baromfihúst enni, mert a baromfi hátrakapar, s hátráltatja a szerencsét. Azért kell disznóhúst enni, mert a disznó előre tur. Babot azért szokás újév első napján főzni, mert az, amikor forr, »le-fenlobog, hányi a víz le-fen, oszt akkor egész évbe nem ál meg a szerencse«!! Nagypéntek reggelén »napfenkőtt« előtt keresetlen kapcadarabot meg kell gyújtani, s azzal kell füstölni, körüljárni a házat, hogy távolmaradjanak a kigyók. »Aprószentöktör« vesszővel megveregetik egymást az emberek, hogy ne legyenek »bihi-csössek.« »Újhold vasárnapján« hajnalban »kopaszon« háromszor meg kell kerülni a házat, s egy vesszővel hajtani kell a »cacrakat« (patkányokat), ezt mondván: »Ara mennyetők, amere harangoznak, tul a Tiszán, tul a Dunán«...

Nem soroltam fel az összes babonákat és babonás cselekményeket, csak egy-egy jellegzetesebb példát igyekeztem bemutatni. Valószínű, hogy még sokat nem sikerült feljegyezni, s gyűjtésemet e téren még jelentősen gazdagíthatom. A nép gondolatainak, lelkiéletének legbensőbb világába tekintünk be babonás hiedelmek-

nek megismerésével, s ha több nép babonáit ismerjük és hasonlítjuk össze, meglepő egyezéseket veszünk észre. A rég halott római nép például éppenugy szita- vagy rostaforгатással igyekezett megállapítani a tolvaj kilétét, mint a mi szlavóniai magyarjaink. A sárgaság egyik szlavóniai gyógyítási módja szószerint egyezik a lappoknál ismert sárgaság-gyógyító babonával. S ha jól ismerünk népünk bobonáit, s összevetünk más népek hasonló hiedelmeivel, bizonyára több szempontból érdekes és hasznos tanulságokkal gazdagodnánk...

Dr. Bartha Katalin

IDEGEN CSAVARGÓ

Onnan jövök, hol a Marcal-folyó,
a sárga, méla kanyarral folyó,
firkál a dunántúli tájon át;
gyalog járom Kisfaludi honát,
Mórichidáról megyek Halira,
két jó lábam a ló, a taliga,
és nem kísérek az ég szemei,
az ég bivaly-csapatát tereli.
Emel a domb és el-elrejt a völgy,
marad a füzes, int a nyir, a tölgy.
Már meglestem álmában két falut
s az ut, már látom, a hajnalba fut,
az ég alján sötétlik Sokoró.
Ugy járok itt, mint ébren-álmodó,
már gyullad itt-ott egy-egy gyenge fény
s a szegénység, a nyomor csap felém —
Bár idegen vagyok e vén rögön,
a vér s igazság jogán van közöm
e néphez, melynek álma füstbe ment
már annyiszor! a multat és jelent
egy erős napon mért ne gyűrje le
és nyilna fényre sötét élete,
a zsarnok életén át küzdje ki

a jövőtl s ezt nem rójja föl neki
sem az igazság, sem történelem...
Megyek s csak a fájdalom jön velem -
ahol születtem, szomorú hazám, —
magyar földön nem magyar él, azám!
tán ide is oly átok kellene,
hogy a vidéken a legszebb zene
idegen gyerekek sirása legyen
s a magyar álljon, mint számár a hegyen.
Iárom a tájat, a lány hajlatút,
hordok magamban ezer vak tanút,
ki törvénytől, kardvastól nem riad —
lépem, elborult szemmel néz fiad,
e föld, e nap tán nem is a hazád,
csak a verejték, meg a némaság,
ha szabad volna sok fájó szava,
te megértenéd, amit mondana,
mert vére-kinja tiedből való,
a mérge is, az urakba maró,
mi itt dühöng egy új nap hajnalán,
hogy átkot szikráz, szitkot szór a szám ..

Dudás Kálmán

RADE DRAINAC:

BALKÁN

Mindenről énekeltünk,
Hajnalról s hogy az alkony öble mély, —
Szerелеm, kéj,
Álom és bér,
De az utolsó, a legszebb költemény:
Balkán!

Balkán!

*Te meredő földnyelv a világon,
Láng, mely a vulkánokból nyaldos,
Te Harcos,
Ez az én Kremelem
És Gauriszankárom.*

Galliától Japánig

*Van-e föld, mely nálad szebb, fehérebb lehet
Még égbe járnak a bástyáid,
S malmaidba fogod a szelet.*

*Mi a Rajna a mi Dunánkhoz
S a Rhona a Drinához fogva mi?
Pompában mint a császár, bölcsen mint a táltos,
Mered a Lyuboten örök kékbe rontani,
Alatta, csodásan, mélyen valahol
A Vardár dalol.*

*Zeng a Vardár!
És zeng vele a szép hegyeink
Sok tiszta vize:
E föld vele int
S izen idegen világok felé, messzire.*

*Mint királyi tölgy,
Mely reggeltől napnyugtig susog,
Ugy zeng Balkánom is ma!
Zeng, kevélyen, fiatalon,
Hogy nem gondol immár a vérre —
De végre:
Életre és munkára e napon.*

*S hogy mindenről énekeltünk,
Hajnaltól s hogy az alkony öble mély,
Életről, álomról,
Az utolsó, a legszebb költemény:
Balkán.*

Fordította: Dudás Kálmán

VÁNDOR A NYÁRBAN

A vándor az országuton haladt. Vállán bot, amelynek kampójában batyuja billegett, másik végén pedig rossz, poros bakancsa, minduntalan melléhez üdődve, ahogy lépkedett. Hosszu, nyurga legény volt a vándor; száraz, mint a paszulykaró, csont és bőr, s lehetett olyan harmnic esztendő. Vidáman szedte lábait, fejét forgatva jobbra-balra, mint a nyul, ha lesi a veszedelmeket. Ő ugyan semmitől sem félt, csak azt nézte, nem bukkan-e fel valahol egy házikó, ahol meghuzhatná magát éjszakára, s ahol egy kis harapni-válóhoz jutna, mert gyomrát már nagyon csavargatta az éhség.

Esteledett. Bucsuzásra álltak a fák lombjai, sulyosan és sötétten, mert a nap már bevonta piros vitorláját, s a buzaföldekből lassan szálldogált már az alkony tiszta, finom füstje. Sehol egy emberi lelket nem látott a vándor, olyan volt a táj, mint a végtelen, pihenő tenger, csendes és kihalt. Már-már elcsüggedt és nézte a sarjút az út mentén, ahol leheveredhetne, de aztán egyszerre felderült az arca. Hunyorító szemével bent a földeken, messze, felfedezett egy tanyát. No akkor füttyörészni is kezdett jókedvében és tréfásan a hasára csapott, mintha társa lenne az, akivel jól megértik egymást, s tudni kell most, hogy nem marad üresen reggelig. Hosszu utat megtett már idáig, s magában átkozta is a világot, hogy ily messze szórta szét a falvakat. Hamarosan diűllőuthoz érkezett, ott lekanyarodott a tanya irányába. Mire odaért, a nap egészen eltűnt az égről, nyomában ott volt már a hold sápadt karéja, s mint ezer kandi méces, pislogni kezdtek a csillagok. Nehéz zsupfedél alatt ült a kis ház, s mintha valami Küklopsz építette volna a gyerekének, csak egy ablakszem nézett ki a homlokából. Az se volt kivilágítva, de a vándor azért megkocogtatta üvegét. Odabentről senki sem jelentkezett. Kétszer is bekopogott, háromszor is, de semmi nesz, semmi jel. — Halottak háza ez, vagy emberi fészek — bosszankodott a vándor és megkerülte a parányi épületet. Amint azonban a kerítéshez ért, ugatásba fogott egy bozontos szőrű kis fekete kutya. No, akkor nincsen baj, derült fel a vándor és megfogta az ajtókilincset. A kutyával vajmi keveset tördött. Viaskodott ő már nagyobb ebekkel, erre rá se hederített.

Bent a házban egy asszony lapult a falhoz és egész testében remegett. Messziről látta már a vándort és magában imádkozott, hátha elkerüli a tanyát. Egyedül volt, az ura még délután elment a városba pálinkát főzni, s talán csak másnap kerül haza. Most itt van ez a csavargó, ő meg egészen egyedül a házban. Rárohanhat, megfojthatja, botjával szétverheti a fejét, kirabolhatja a házat, el-

hajthatja egyetlen tehénkéjüket, Istenem, mit tegyen? Mintha csak tudta volna ez a csavargó, hogy ő egyedül van, éppen most jött ide. Erőt vett magán, hisz ugyis mindegy már, s kinyitotta az ajtót.

— Mit akar? — kérdezte elutasítóan, hidegen és egyik karját önkéntelenül a mellére szorította, mintha védekezne, mintha a szívéért takarná el, hogy bele ne mártsa kését a csavargó.

— Jóestét kívánok — köszönt az idegen barátságosan. — Szegény vándorlegény vagyok, éccakai szállást keresek.

— Magam vagyok itthon — bökte ki az asszony és már meg is bánta, hogy elárulta. — Hogyan adhatnék éjjeli szállást? Legfőljebb az istállóban...

— Jó az nekem — nevetett a vándor — nem szoktam én se-lyemágyban hálni. Egy kevés szalma az ember feje alá, s oly tisztát álmodik, mint a kislányok.

— Ni, ez még tréfál is vele, gondolta az asszony. Persze, jókedvű, látja már, hogy itt könnyű dolga lesz. Csak azért ilyen vidám, hogy gyanút ne keltsen. Ha aztán ő megelégedik magáról és nem ügyel eléggé, ez elkapja hátulról és a torkára forrasztja csontos ujjait.

— Hát csak háljon meg, ott az istálló, szalmát is talál benne — vetette oda kurtán és visszahúzódott a szobába. Mert azért nem merete elutasítani. Nem szabad ingerelni az ilyeneket. Micsoda ennek egy ember élete? Semmi! Ő meg itt egymaga, akárhogy kiáltana, nem hallaná meg senki sem. Legfőljebb az Isten vigyáz rá most, másban nem bizakodhatik.

A vándor ismét füttyüreszni kezdett és megindult az istálló felé. A kutya egyre ott ugrált körülötte, ő meg ujjait pattogtatta neki, úgy barátkozott. A jászol mellett egy kis tehén kérődzött, a tőgye duzzadt volt, s ezt a vándor mindjárt észrevette. Ha másképen nem lesz, — gondolta, — abból megszívhatja magát. Bocskoros lábával összerugott egy kis szalmát, letette zsákját a fal tövébe a tartalék bakancsokkal együtt, botját elfektette maga mellett és leheveredett. Hanem egy kis maradékkal megkinálhatta volna az asszony. Nem baj no, majd később csak ad valami tejcskét az a tehén...

Az asszony meg ezalatt bent a szobában remegett, mint a falevél. Az ajtónál ült, vastag, egészséges barna menyecske volt, szemét folyton az istállón tartotta, hátha kimerészkedik az a csavargó. Még jó, hogy észébejutott megkeresni a baltát. Lábaihoz tette, s magában már határozott; ha bejön az ember, fejbévágja. Így ült jódarabig és mindenféle gondolat járt a fejében. Már sajnálta, hogy az istállóba küldte a vándort. Az ilyen még képes tüzet csinálni. Rágyujt egy cigarettára, eldobja a gyufát és kész a tűz. Ejnye, hisz a konyhában is meghúzódhatott volna. Legalább halotta volna minden mozdulatát.

Közben tisztára beesteledett. Az ég, mint egy óriási takaró,

egészen közel került a földhöz, csak kiáltani kellett volna tán és meghallják odafönt. Szél nem zugott, levél nem zizzent, csend volt, mély, mindent betöltő csend. Az udvar végében a szárkup állt, mint egy sötét óriás, s ahogy az asszony nézte, úgy tűnt neki, mintha ember lenne, a vándor és integetne feléje. Eh, nem rémiti ő magát tovább. Odament az ajtóhoz és kikiáltott rajta:

— Héj, jóember! — szinte nevetnie kellett, hogy jóembernek szólítja — Elaludt már, hallja-e?!

A vándor csakugyan elaludt. Sokat gyalogolt és keveset evett egész nap. Ilyenkor hamar elalszik az ember. Meg is feledkezett a kis tehén piros tőgyéről, ahogy leheveredett, nemsokára elnyomta az álom. De most mindjárt felébredt. Barátságos fejét kidugta az ajtón és úgy motyogta félálomban: — Bizony elszenderedtem egy kicsit...

— Gondoltam, hátha megéhezett — mondta az asszony megnyugtatóan, mert látta már maga is, hogy mégse lehet rossz ember az ilyen, aki mindjárt elalszik — van még egy kis savanyu tej, azt megehetné...

Az nagyon jó lesz — nevetett az ember és kilépett az istállóajtón, miközben horpadt hasán meghuzta a nadrágját — éppen arról álmodtam, ha jól tudom, hogy ettem. Mindenféle jókat raktam a hasamban. De úgy látszik álmodni köll, aztán mégis valóra válik valami.

Az asszony egy csupor aludttejet tett az asztalra, meg egy nagy darab kenyeret. A vándor pedig leült és enni kezdett. Teleszájjal, cuppogva evett. Jólesett neki. Az asszony visszament a szobába és onnan kérdezte:

— Messziről jön?

— Hát bizony, elég messziről. A vándorlegény mindig messziről jön és mindig messzire megy. Három éve kujtorgok már a világban.

Mély, dallamos hangja volt az embernek. Megtelt vele az egész szoba, mintha valami hatalmas darázs zümmögött volna benne. Lassan, vontatottan beszélt, mert közben nagyokat harapott a kenyérből s itta a tejet a csuporból. Vaksötétben ültek.

— Már azt se tudom, hogy más lettem volna, mint vándor. Három esztendő nagy idő, én meg sok vidéken jártam azóta. Talán nem is tudnék már megülni egyhelyben. Aki egyszer belekóstolt ebbe az életbe, az nem tudja egykönnyen abbahagyni.

— Nincs családja?

— Anyámon kívül nincs nekem senkim se. Minek? Kölönc legyen a nyakamban? Egy rakás gyerek, meg egy bolondos asszony? Jobban megvagyok én e nélkül. Szabad vagyok. Nem parancsol senki. Idemegyek, odamegyek, ahová éppen a kedvem tartja. A pénzemet se köll féltetni, hogy valaki ellopja — nevetett — semmi gondom sincs. Aki nem élt még így, az nem is tudja, mi az...

Az asszony még gyerekkorában sokat hallott a betyárokról.

Lovon, puskával járták a határt, ha pénzes zsidóra, vagy vásáros-ra akadtak, azt kifosztották. De a szegény embert nem bántották soha. Még adtak is neki, ha nagyon rá volt szorulva. Sobri Jósikáról azt mesélték, hogy minden pénzét szétosztotta a szegények között, a tornyosi csaplárosnének százasokkal fizette a csókjait. Meg is gazdagodott vénségire. Ez is valami ilyen jámbor bolond lehet, ez a csavargó. Csak épp, hogy bocskorban jár, gyalog. De a szegényeket nem bántja ez se.

— Hát aztán mindég találkozik kereset? — tapogatózott.

— Hol hogy. Azért csak megvan az ember. Tavaly Franciaországban voltam, kikötőben dolgoztam pár hónapig, ott szépen kerestem. De meguntam azt is. Ha kitavasodik, nincs nekem sehol nyugalom. Pedig ott maradhattam volna, szerettek és igen jó életem volt.

S mesélt az életéről, amely egyszerű volt és küzdelmes, mint minden szegényember élete, de az asszonynak mindinkább tetszett. Idegen tájakról, idegen szokásokról és emberekről beszélt. Egyszerre, mintha megvilágosodott volna a szoba, kiestek volna a falai és áthömpölygött volna rajta az egész világ. Ugy érezte az asszony, mintha meseországban járna, álmai tengerében, ahova soha sem juthatott el. Most meg itt van ez az ember, ott ül a sötét konyhában az asztal mellett és mégis mintha kézenfogva vezetné őt. Lábával hozzáért a baltához, s az koppanva eldőlt. A fene egye meg, gondolta és nevetett korábbi gyávaságán.

Az ember pedig mesélt tovább, néger munkásokról és japán leányokról. Egy belé is habarodott, de öneki nem köllött, mert nem tudta volna soha megszeretni a sárga bőrét, meg a fursavágásu szemét. Aztán hogyan ütötte agyon az emelődaru egy barátját, akivel úgy összeszoktak, mintha testvérek lettek volna.

A sötétben csak duruzsoló hangja hallatszott a vándornak, de a menyecske gondolatban mindenhova elkísérte. s nem rongyos, bocskoros csavargónak látta már, hanem erős, szép legénynek, aki mindenütt otthon van, mintha az övé volna az egész világ. Ahogy felengedett benne a félelem érzése, úgy ringatózott bele az asszony a mesevilágba, szinte megrészegeedve. Maga is megjíedt, mert ilyet még soha sem érzett. Valami csoda történt vele, s ahogy pillanatra észbekapott, gyorsan felállt, kiment a konyhába és így szólt:

— Majd vágok én magának szalonnát meg egy kis kolbászt. ugyis ránszárad, magának pedig jó lesz az utra.

Szelt is a sötét kamrában jó vastag darab szalonnát és a csöpögő, görcsös kolbászból is leakasztott egy párat. Az ember ugyan kínálta, hogy majd gyufát gyújt, de a menyecske szabadkozott, minek, megtalálja ő a sötétben, amit keres. Pedig csak attól félt a lelke mélyén, hogyha világosság lesz, összedől az egész szép meseország és a vándor még meg is láthatja arcán a pirt. Hanem aztán, hogy letette a szalonnát az asztalra, össze-

ért a kezük és az ember a dereka után nyúlt, húzta maga felé.

Nem volt ereje kibontani magát a karjaiból. Egészen elalélt és fejében megállt minden gondolat, csak rettentő forróságot érzett, semmi mást.

Hajnalban, amikor a vándor felcihelődött s görbe botját a zsákkal meg a bakancsokkal a vállára vetette, a nap már vörös hullámokat vetett az égre, láthatatlan madarak fűtyültek az üde, zöld lombok között, s mintha arany zománcba foglalták volna a tájat, úgy ragyogott, úgy csillogott minden.

— Ki tudja mikor kerülök még egyszer erre — mondta csendesen a vándor az ajtóban álló asszonynak és széles arcáról úgy ömlött a derű, mint ahogyan a napfény ömlött el a felhők között. A kutya már barátságosan csóválta a farkát, vigan ugrándozott a vándor körül és a kezéhez kapott, mintha a gazdája volna. Az asszony egy szót sem szólt, csak nézte távolodó, tovatűnő alakját.

A vándor friss léptekkel sietett, mintha valahol igen sürgős dolog várná; olyan volt most, mint a nyár hirnöke, boldogsággal megrakodva az összekapaszkodott fák zizegő lombjai alatt, az uton. Pedig semmi dolog sem hívta. S bár mint a munka és gond nélkül élő vándorok általában, pillanatnyilag boldog volt — a boldogságot az a háromszori évésre elegendő szalonna jelentette — érezte, hogy ez még nem minden. Tudta a régi bölcs közmondást, hogy: több nap, mint kolbász. S ha most zugott is körülötte a nyári reggel, mint valami diadalmas halál, ő az őszre gondolt, a ridegszívű uzsorásra, aki oly drágán méri azt a csöpp meleget, s oly ritkán juttat belőle a szegény vándorlegénynek.

Amikor visszanézett, a kis ház egyetlen ablakával már eltűnt a fák és a dombok mögött. Lebukott, mint aki már nem tud ellentálni az időnek, s halálos gyengeségében összerogyott. Pedig a vándor még inteni szeretett volna az asszonynak. Legalább még egyszer megnézni. De az addigra — csakugy, mint a háza, — elveszett, eltűnt, a tájban, reménytelenül, örökre.

Egyet himbált még a batyuján, aztán lehajtotta fejét, valamit mormolt és tovább sietett.

Herceg János

A THIBAULTOK MARGÓJÁRA

Roger Martin Du Gardnak szeretettel

*Untat a csend, nem mond már semmi ujat,
untat a szél és minden fergeteg;
lárma szalad, megrázza ablakunkat
a visszajáró lelkiismeret.*

*Hozzásimul, majd térdrehull az emlék
és könyörög, hogy hagyjam élni még;
mint gyilkos, ha megbánja szörnyű tettét,
hallván bírója zord ítéletét.*

*Óh drága könyv! A Thibaultoknak vége:
kezem rácsap a villanykapcsolóra.
A kétely legyen fáradt magányom éke!
s takaróm a testvérek takarója.*

*Künn a század száll és a változásnak
torz, görbeszárnyú angyala kopog.
Untat a szél s a szakadt világban
pörén kérődznek hívő gonoszok.*

Havas Endre

K I S E B B S É G B E N *

Az asszimiláció és disszimiláció kérdése nem a kiegyezés, hanem már az 1848. év óta állandóan foglalkoztatja a magyar közéletet. Volt időszak, amikor a nemzeti erők gyarapodását látták az országba települtek meginduló elmagyarosodásában, s ha nemi is nemzeti ujjászületést, de nagy magyar államot vártak tőle. A kiegyezés hatvanhétben nem fejeződött be, hanem ellenkezőleg akkor kezdődött. A faji és szellemi kiegyenlítődésnek az utána következő évtizedekben kellett lefolynia. A magyarság beolvasztó ereje mutatkozott meg ebben az időben oly nagyszerű méretekben, hogy egyes derülátók, amikor huszmillió Magyarországról beszélték, már nemcsak az elmagyarosodott svábokat és zsidókat érezték maguk mögött, hanem a szlávoknak nagy tömegeit is.

Csak Ady fellépésével vált ismeretessé a veszély, amit a hódítás magában rejtett, s akkor tisztult annyira a légkör, hogy világosan látszott már: az asszimilánsok előtt nem a magyar nemzet, hanem egy osztály nyitotta meg kapuit. Az az osztály, amely magasan fölötte élt a népnek, szellemi vezetője volt és az anyagi javaknak elosztója. Amíg a magyar parasztság milliói nincstelenségben, nagyrészt szolgaságban éltek, addig az asszimilánsok a középosztályban — számukra előre elkészített helyen — már szilárdan megvethették lábukat. A magyar parasztot a rög kötötte és a nincstelenség, a német gyarmatosok és a zsidó beszivárgók — elvetve régebbi kötelékeiket — nem a nép felé, hanem magasabbra törekedtek. Vágyuk természetes, de amin később joggal ütközhetett meg minden gondolkozó magyar, *ez a »hódítók« vak-sága volt.* Csupán a sorrendnek kellett volna megváltoznia ahhoz, hogy a magyar szellemi élet arculata ma más legyen. *A magyar parasztságot kellett volna felemelni a középosztályba* s az ő helyébe ültetni az idegeneket. Olyan tragédia ez, amelyet ezekben az időkben talán nem mélyíteni kellene, s ezzel még csak fokozni a további és nagyobb veszedelmet, hanem jóreménnyel szívünkben kívánni a jövőnek azt a szakát, amikor könnyebben sikerül eloszlanni.

Az asszimilánsok térhódítását Magyarországon, senki sem tagadja már. A nagy vita arról folyik, csakugyan átok-e, hogy ez az idegenből jött réteg került tulsúlyba az ország politikai és szellemi életében. Valóban elveszett-e a magyar a magyarban, vagy csak iszapba nyomták a fölötte tarajozó hullámok?

Németh László egy kis könyvecskében válaszolt a kérdésre, eddigi munkásságát összefoglaló tömör s ragyogó tanulmányban,

* Németh László könyve

a legsötétebb és legvigasztalanabb helyzetképet rajzolva meg. Németh László, jött-magyarokra, hig-magyarokra és mély-magyarokra osztja fel a magyar középosztályt. Tárgyilagosságot árul el, amikor a jött-magyarok felé több elismerést oszt, mint azok felé, akik bár származásuknál fogva minden adottsággal rendelkeztek, mégsem tudták kifejezni a nemzeti sorsot és sajátos jelleget. Ezzel szemben megállapítja, hogy az asszimilánsok a hazai tudomány új soktermű épületét mégis csak felhúzták. Hisz még finn-ugor nyelvészetünk is egy Budenz alapítása, Goldzieher Ignác gyönyörű műve az Izlámról az egyetlen, amelyet történetíróink terméséből a külföld is számontart; orvoskarunk legjobbjai: Semmelweis, a két Korányi, Jendrassik, Lenhossék, Dollinger, Tauffer, Krompecher, Grósz; nem jobb-e mégis csak, hogy voltak, mintha nem lettek volna — hogy a műegyetemre már be se nézzünk. Két oldallal odébb a következőket írja: »A zsidóságtól egyet nem lehet megtagadni: a feltörő új magyarság ebben az elkérgesedett társadalomban csak rajtuk keresztül tudott felhajtani.«

Ellentmondásnak vegyük-e, vagy egyszerűen annak a ténynek, hogy népcsoportok lelki, vagy szellemi jellegét az összességéből, egymásra másolt képekből mégsem lehet megrajzolni. Ahogy kiugrott egy Petőfi és az asszimilánsok egész sor kisebb csillaga, ugyanugy érthető, hogy megmaradt egy réteg, amely éppugy, mint a hig-magyarok, saját boldogulását építette a nemzet kárára. De vajon azért-e, mert idegen volt a magyar szellemtől, vagy azért, mert romlott volt? A polgárisodás lassu folyamatát az asszimilánsokkal gyorsították és maga a lázas sietség rontotta a nemzeti értéket. Vitathatatlan, hogy a törzsökös magyarok önmagukhoz hivebb politikát, irodalmat és művészetet alakítottak volna ki, mint azok, akik — kétségtelen — nem hatolhattak le soha azokig a mélységekig, amelyekben a magyarság beleszületett, sajátosságait évszázadokig magában hordta. Kemény, Vajda, Péterfy, Ady, Móricz, Szabó Dezső — valóban egyedül maradtak az idegen áradatban, de nem bizonyítható, hogy faji, vagy más érdekek vont-e korlátot köréjük. Hogy egyéni érték, vagy faji tulajdonság emelte-e őket a gyengébbek fölé, ezt sem szellemi vizsgálat, sem vérvizsgálat el nem döntheti. Hiszen Németh László maga mondja, hogy Berzsenyit hívhatták volna az anyja után Thulmon Dánielnek is. S hogy a név maga nem ismertetőjele az asszimilánsnak. Ezzel aztán meg is tagadja a kizárólagossági elvet. »A mi asszimilánsaink szerepe — mondja — nem ott válik visszataszítóvá, ahol a vakumba beözönlenek, s azt mégis csak kitöltik, hanem ahol elfoglalt helyeiket védve, a feltörekvő, országvisszaszerző magyarok irtóivá lesznek.«

Szerzett, vagy vélt jogait az asszimilánsok ismét nem faji makacsságból védelmezték, hanem egyszerűen érdekből. Nem az érdem, hanem az élet jogán. Őket igazolta a multjuk, befutott pályájuk s igazolta a rendszer, amely lépcsőt tolt lábaik alá. Ehhez

akartak következetesek maradni. Máshoz valóban nem volt sok közülük. S ha érzelmi okokból, szerénységből, vagy azért, mert a magyarság szunnyadó értékeit többre becsülték a magukénál, aszkézist fogadtak, nem juthattak olyan magaslatra, amelyről érdemes és szükséges lett volna őket letaszítani. A napos oldalról lekergetett zsidóság selejtesebb rétege elkeseredve hajtogatja, hogy ők teremtték meg a magyar irodalmat, ők adták Molnár Ferencet, Lengyel Menyhértet — s ha ők nem lettek volna... stb. Kétségtelen, hogy ez a tudat előbb is bennük élt, amikor a politika, sajtó és irodalom élén állva elfeledkeztek Katonáról, Madáchról, Vörösmartyról, a száz év előtti magyar sajtóról, vak öncélúságukat bizonyítva. De nem a rendszert kell-e ismét hibáztatnunk, amely a feudális Magyarország képében páholyból tapsolt nekik és utána megosztotta a nyereségen?

S mi haszna van a mély-magyarságot hirdető szellemnek mégis most, hogy a nagy reformot, a zsidóság háttérbeszorítását végrehajtik. Azt hiszi talán: az ő vádjára született meg a zsidótörvény? Nem! *Németh Lászlóval együtt a magyar szellemi élet számos kiválósága tisztában van vele, hogy a belső bajt újra külső hatásra igyekeztek megoldani, hogy láthatatlan csatornákból megintcsak a hűg-magyarok és szerencsésebb asszimilánsok özöne zuduljon a helyükre.* A tárgyilagosság nevében Németh László a következőket írja: »Nem tudok elképzelni olyan felelős magyar kritikust, aki egy Gellért nemes vers-pantomínjeit, vagy Füst Milán Berzsenyin gyúlt lázát a magyar lírából ki merné tessékélni.« S Gellért Oszkárt ma mégis nemcsak a magyar lírából, hanem a magyar életből is kitéssékelték.

Állapítsuk meg végre: az általánosítás nem indokolt. Ahogy Németh László elismeri a kivételeket mindkét oldalon, ugyanugy el kellene ismernie annak a tényezőnek is, amely egy lépéssel tovább mehet az irónál. Ez azonban szinte lehetetlenség. *Az igazoldások kora a gyanu annyi piszkát keveri fel, hogy azt hosszú ideig nem lehet kisöpörni a köztudatból.*

Amikor Németh László szenvedélyesen felkiált, hogy még nincs későn, most kell elkészülni a reformoknak, ellenvetésünkkel találkozunk, mert ő szellemi reformra gondol, holott csak az anyagi segíthet. Ami a szabadságharc óta lehetővé tette az idegen rétegek felülkerekedését, az, mint mondtuk, elsősorban anyagi lehetőség volt; az asszimilánsok minden átmenet nélkül ugorhattak a középosztályba. Ilyen lehetőséget kell teremteni a magyar népnek is. Nem példát kell adni, — hiszen a példából elég volt már — sem a lelkiismeretre hivatkozni. Amit hatvanhétben megtehetett volna Magyarország és azóta még ezerszer, azt megteheti most is még. *Nyissa ki a kapukat a magyar paraszt előtt, bocsássa be a középosztályba, ha nem is úgy, hogy egyetemi tanszékre ülteti, hanem, hogy olyan gazdasági javakhoz juttatja, amelyek megenykedik neki a szellemi felemelkedést és egy új középosztály kiala-*

kitását. Akkor aztán nem kell idegen szellemi átöröklődéstől félni: szorgalomtól, mohóságtól, amit különben is az alkalom fejlesztett ki.

A magyar középosztály kevertségének kérdését tárgyalva, nem találunk egyik oldalon sem határozott tagadást, vagy állítást. A tömkeleg kérdésessége kirekeszt minden határozott megjelölést. Egyik oldalon a jó beolvadást próbálják bizonyítani, másikon annak ellenkezőjét. Amit Németh László erről a kérdéstről leír, újabb szép megnyilatkozása eddigi munkásságának és szerepének. Tragikus nemzetszemléletével azonban akaratlanul is azon szellemek közé zárja magát, akik, bár mély-magyarságukban mindig lefelé furtak, a magyar élet tragédiáit felnagyítva látták, már csak természetükönél fogva is.

Mondjuk, hogy igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy Némethi László vádjai, részleteikben önkényesek. Tagadhatatlan azonban, hogy néhány nagy magyar jelentőségét, s a nemzeti mélységeket szinte jelenés-szerűen írja meg. Ez az, amit csak Németh Lászlótól kaphatunk. Ezért nőtt nagyra ő a magyar irodalomban, és ezért több nekünk most is maga a mű, mint a vitatható igazság, amiért az egész megszületett.

Herceg János

HEGYVIDÉKI FALUKUTATÁS JUGOSZLÁVIÁBAN

A falukutató Jugoszláviát sem kerülte el. A szláv sajtóban és folyóiratokban egymás után jelennek meg a falu helyzetével foglalkozó alapos és komoly tanulmányok. Van, amelyiknek inkább a társadalmi háttér megfestése a fontos. E közleményekből palástolhatatlanul ütközik ki a falusi nyomor s a nép elmaradottságának ijesztő volta. Sok az irányzatmentes faluvizsgáló írás, de ezek nem kevésbbé sötét színben látják a szegény emberek életviszonyait. Most néztük át a drinabánsági falunak életéről riportszerűen beszámoló hivatalos kiadványt, melyet Obradovics Milán, a kamara főtitkára készített. Kenyérmagban és állati takarmányokban szegény hegyvidékről szóló adatai a leghitelesebb bizonyítékokat nyújtják a passzív országrészek lakosságának mindennapi küzdelmes életéről.

A Drinabánság két történelmi vidéket ölel fel: a Sabáctól Ivanyicáig terjedő, egykori északnyugati-szerbiai szakaszt, a Vallyevó—Loznica s Zvornik—Uzsice kerületekkel, amelyeknek mezőgazdasága, de főleg gyümölcsstermelése elég jelentékeny; a másik rész a keletboszniai vidékből áll és magában foglalja az ismertebb városok közül Szarajevót, Zenicét, Tuzlát, Bjelinát, amelyek környéke kevésbé alkalmas mezőgazdasági művelésre és inkább állattenyésztéséről és szilvatermeléséről ismert. A tanulságos, számos szemléltető ábrával kiegészített szakmunka szigoruan véve a drinabánsági falu gazdasági és társadalmi viszonyait mutatja ugyan de csaknem vele azonos helyzetű még több, ugynevezett passzív bánság és hegyvidék is, ezért adatai országos viszonylatban is figyelmet érdemlők. A szerző tudja ezt és már az előszóban megjegyzi, hogy csupán a tényleges állapot lerögzítésére törekedett, más lapra tartozik a megsegítés s a helyzetjavítás módjának és lehetőségének felvázolása.

A számok élesen világítanak rá a hegyvidéki, falusi ember elmaradottságára, társadalmi, közművelődési és gazdasági feladataira.

A Drinabánság falvainak 1.256 717 földműves lakosa van. Legtöbbjük görög keleti (947.876). A katolikusok száma 49.222, a muzulmánoké 257.080, egyéb vallású 2348. Görög keleti család van 154.657, katolikus 8.171, muzulmán 56.022, egyéb vallású 429. *A földműves családok közül mindössze 16.136 táplálkozik csak buza-kenyérrel, 91.195 család, vagyis a falusi lakosság 50%-a kukoricakenyéren él, 94.134 család buza- és kukoricakeverékből készült kenyéren, 17.814 családnak még kukoricakenyér sem jut. Ezek egyéb kisebb értékű gabonaféléből sütik a kenyeret.* A földműves lakosság főtápláléka tehát a mi vidékünkön csaknem ismeretlen kukoricamálé.

Lakóhelyük szintén sok kívánnivalót mutat. *A bánság falvaiban 192.801 parasztház van, ebből csupán 31.039 épült kőből,* vagyis a lakóházak alig $\frac{1}{6}$ része felel meg az egészségügy és egyéb követelményeknek. 60.249 ház vertfalból és vályogból, 101.523 ház pedig még ennél is gyengébb anyagból *sárból* készült. Mindössze 191.494 házban van tűzhely, 106.085 szoba padlózott, 100.381 házban van megfelelő illemhely. Még sivárabb a falusi házak lakásbe rendezése, 101.777 embernek nincsen megfelelő ágya pihenésre, padkán, deszkákon huzódnak meg. A földműves családok közül 124.607-nek van földje. Ez annyira kavicsos s használhatatlan, hogy alig terem, úgyhogy a szükséges kenyérmagot egész éven át vásárolni kell. Ugyanekkor 94 249 földművescsaládnak nincs szekere, 105.824 földművescsaládnak pedig a föld megművelésére

sem fa, sem vasekéje. Az egész területen mindössze 22 traktor van üzemben. A házi szilvaszáritók száma 37.637, különleges szilvaszáritóké 509. Egészséges istálló csak 25.085 házban van. A mezőgazdasági termelés elmaradottságát jelzi az is, hogy a bántás gazdatsádmánának mindössze 690 gőz-, 155 motor- és 396 kézzel hajtott cséplőgépe van. A bántásban 1987 kisebb mezőgazdasági gépet használnak. A vidék szilvatermő jellegét igazolja, hogy 17.227 kisüsttel és 429 géppel végezték a pálinkafőzést.

Ha a bántás boszniai és szerbiai részének életviszonyait nézzük, a következő kép alakul ki:

A boszniai hegyvidékeken a földműves lakosság 9.90, a szerbiai hegyvidékeken 3.62, a boszniai síkföldön 13.09, a szerbiai síkságon a lakosság 73.39%-a táplálkozik buzakenyérrel. *Míg tehát a bántás boszniai részén a földműves lakosság alig 22.99%-ának, addig a szerbiai részen már 77.01%-ának jut buzakenyér.* Általánosítva: a bántás hegyvidékén a lakosság 13.52, a síkvidéken a lakosság 86.48%-a tud buzakenyérhez hozzájutni.

Kukoricakenyér a legfontosabb tápláléka, a boszniai hegyvidéken a lakosság 44.03, a szerbiai hegyvidéken 34.63, a boszniai síkságon 9, a szerbiai sík területen a lakosság 12.34%-ának. *A bántás boszniai részén a földműves lakosság 53.03, a szerbiai részen pedig a lakosság 46.97 %-a csupán kukoricakenyeret fogyaszt.* A bántás kimondott hegyvidékein átlagban a lakosság 78.63, a síkságon azonban már csak 21.34 %-a eszik kukoricakenyeret. *A boszniai falvak lakosságának 53.68 %-a egész éven keresztül kenyér vásárlása kényszerül, mert földjén nem terem gabonaféle, a szerbiai részen pedig a lakosság 46.32 %-a.* A szerbiai részen egyébként nemcsak a kenyérviszonyok jobbak valamivel, hanem az egyéb életkörülmények is. Így Boszniában a házaknak csak 10.59%-a készül téglából. Szerbiában 89.41%-a, ami azt jelenti, hogy a háború pusztításai után az újonnan épült szerbiai házak már téglából valók. A boszniai falvakban a lakosság 49.25%-nak nincsen saját kocsija, Szerbiában 50.75%-nak, bár itt sem sokkal jobbak a viszonyok.

A Drinabántás felvainak életéről ezek a nyers vázlatszerű adatok is sokat mondanak. A tanulmány szerzője különben tisztában van azzal, hogy munkája nem teljes értékű falukutató, de amit végzett, mégis nagy haladás, mivel eddig ilyen hiányos adatok sem voltak. Most azonban, az élelmezési és egészségügyi viszonyok ismertetése után, a teendők is tisztában állnak az illetékes tényezők előtt. A mezőgazdasági kamara látja a hiányosságokat

és a falu fejlődésére szükséges lépéseket inkább megteheti.

Az érdekes tanulmány szerzője szerint *nem lehet állandóan a népről könnyelműen, a felelősség megkerülésével, mint kimerítetlen erőforrásról beszélni, amikor ilyen szomorú életviszonyok között tengődik. A nép elpusztíthatatlan erejéről csak a tájékozatlan, felületes lelkek beszélhetnek és használhatják fel párttoborzás céljaira.*

Kétszeresen áll ez a jugoszláviai magyar nincstelenekre, akikről — hibánkon kívül — még ma sincs pontos összefoglaló képünk. S ha ugyan nálunk még nem ismerik a kukoricamálét, de annál inkább a nyomort és betegséget, mely a munkanélküliségből szakadt jórésűkre. Pedig a legtermékenyebb országrészen élnek.

Csuka János

„ÖNKÉNTES MOZGÓSÍTÁS“ AZ ÍRÁSTUDATLANSÁG ELLEN

A XX. századot a felvilágosodás korának szeretik nevezni. A felvilágosodott XX. században azonban még mindig milliószámra vannak írástudatlanok. Nemcsak a kultur-kontinenstől távolabb eső világrészekben, hanem Európában is.

Az analfabetizmus leküzdése minden kulturállam első feladata. Ez alól Jugoszlávia sem vonhatja ki magát. Az 1931. népszámlálás ijesztő képet nyújt arról a kulturális elmaradottságról, melyben különösen a hegyvidékek lakossága ma is él. Azóta az írástudatlanság megszüntetésére az egész állami berendezést mozgósították. Különösen a hadseregben érnek el kimutatható eredményt. Minden kiszolgált katona megtanul szolgálati ideje alatt írni-olvasni, s így tér vissza polgári foglalkozásához. Esti tanfolyamokon a tanítói kar is kiveszi részét az írástudatlanság megszüntetésére irányuló munkából. Az államhatalom részéről tehát meg van a jószándék a lakosság szellemi színvonalának szükséges emelésére, de az írástudatlanság teljes kiküszöbölését még mindig számos körülmény hátráltatja. Az *analfabéták százazreit ugyanis előbb fel kell kutatni, s nem egyszer fáradságos munkával — az irnitudás előnyének megértésével s az írás iránti érdeklődés felkeltésével — kell megnyerni a tanfolyam látogatására.* Horvátország Bánságban, amelynek területén magyszámu analfabéta él, más módszerekkel kísérleteznek. Az írástudatlanok nyilvántartását a falukutatás keretében

végzik. A horvát parasztmozgalom iránt fogékony lelkeket a parasztszervezet útján igyekeznek megnyerni a felvilágosodásnak, mert a szervezet — az élvezett bizalomnál fogva — kiválóan alkalmas az analfabéták összegyűjtésére, s számuk lényeges csökkenésére.

A horvát nép politikai, gazdasági és kulturális életének letéteményese a parasztpárt, amelynek különféle alosztályai vannak. Macsek miniszterelnökhelyettes még 1937-ben kiadta a jelszót, hogy fel kell venni a küzdelmet az írástudatlansággal, amely a horvát nép jelentékeny rétegének tájékozódását és kulturális fejlődését megakasztja. A horvát mozgalom vezetői, mielőtt a nagy horderejű munkához hozzáfogtak, tisztában voltak azzal, hogy ezt csak szervezeten lehet elvégezni, mintahogy a horvátság most kivívott politikai sikereit is szervezettségének köszönheti. Azzal a következetességgel és szívóssággal, amely a horvát nép valamennyi újabb keletű mozgalmát és törekvését jellemzi, kezdték meg az írástudatlanság leküzdését. Harmadik éve áll a harc, amelynek fáradságos munkáját csak az értheti meg kellően, aki ismeri a falusi népet, az elmaradt urtól, s városi embertől idegenkedő, fejlődéssel nem törődő, egyszerű ember lelkiségét és közömbösségét.

A Seljačka Sloga 1937. őszén kapott megbízást az analfabéta tanfolyamok megszervezésére. Macsek parancsa — amely minden horvát számára kötelező — így hangzott: »... minden írástudónak legalább három analfabétát kell írni s olvasni megtanítania. Aki pedig elsajátította az írást s olvasást, legalább három embert tanítson meg a betűvetésre. Akkor öt év múlva minden horvát ismerni fogja a betűt és számjegyeket.«

A horvátok egymás között népnyelven »önkéntes mozgósításnak« nevezték az írástudatlanok felvilágosításának munkáját, amely először az anyagiakról sietett gondoskodni. Eleinte 1 %-os nem kötelező adó kivetésére gondoltak. Ezt a horvátság akkori ellenzéki politikai magatartása miatt nem tudták végrehajtani. Maradt a gyűjtés. Ezzel egyidőben Herceg Rudolf, az eddigi ABC-és könyvektől teljesen elütő, könnyebben megérthető és népszerű tankönyvet szerkesztett. A gyűjtés két év alatt 1.981.947 dinárt eredményezett. Ennek nagyobb részét kisemberek adták össze. Kishivatalnokok, kiscgazdák, kisiparosok stb., akik az írás-tudás sok előnyét legjobban értékelték. A kétféle dinárból egy és félmillió dinár értékű tankönyvet és írószert vásároltak. A fennmaradó összeget a folyó év első felében veszik igénybe. Azután helységenként beküldik az adatokat, mert az 1941-ben megtartandó népszámlálásig 10 % alá akarják szorítani az írástudatlanok számát.

Hogy megértsük a mozgalmat, vagy hogy a horvátok szavaival éljünk, e mozgósítás jelentőségét, meg kell ismerkednünk a különféle horvátlakta vidékek szellemi elmaradottságával. Nagyon sok olyan járás van, különösen Bosznia és Hercegovina hegyvidékein, ahol az iskolai oktatás a kis lakóhelyek szétszórtsága miatt, nehézségekbe ütközik *s a lakosság fele nem ismeri a betűt*. Az északi és nyugati megyékben az arány kisebb, de ezekben a járásokban is átlag 20 %-os az írástudatlanság. Ime néhány adat: a breskói járás 97.692 lakosa közül 41.493, a bugojnói járás 42.947 lakosa közül 22.332, a duvnói járás 26.150 lakosa közül 14.845 írástudatlan. Néhány »kedvezőbb« adat: a bjelovári járás 73.664 lakosa közül 14.397 írástudatlan, a crkvenicai járás 24.244 lakosa közül 2003, csakoveci járás 48.625 lakosa közül 4342, a daruvári járás 35.935 lakosa közül 5534 írástudatlan. Magában Zágrebben a lakosságnak majd 10 %-a, a járásban pedig több mint 20 %-a nem tud írni-olvasni. Zágreb város volt egyébként a legáldozatkésebb, mert lakosai több, mint egymillió dinárt adtak össze tankönyvek és írószerek beszerzésére.

A mozgalmat Horvátország Bánságon kívül még a vrbászi, dri-nai, zetai, sőt a *Dunabánság horvátlakta vidékeire is kiterjed*. A Dunabánságban e célra 6234 dinárt gyűjtöttek. 8128 dinár értékű tankönyvet, ceruzát és füzetet osztottak szét az itteni írástudatlanok között. A külföldi horvátok 51.984 dinárt adtak. Két év alatt Horvátország Bánságban 1.161.273 tankönyvet és írószert osztottak ki 1.833.439 dinár értékben. Végül idézünk egy kimutatást: A pr-zori és bugojnói járásokban a lakosság háromnegyed része volt analfabéta. További öt járásban 70 %, két járásban pedig 60 %. Majdnem husz olyan járás van, ahol a lakosságnak csak 50 %-a tud írni-olvasni. Már az első két évben sikerült csökkenteni az írástudatlanság arányszámát. *Átlag azonban a járások lakosságának még mindig 20—30 %-a írástudatlan*. A bácskai és baranyai horvátok kimutatása kedvezőbb, mert itt a lakosságnak alig 10 %-a analfabéta.

Sajnos, a magyarság soraiban nagy számban vannak olyanok, akik elmulasztották vagy nem tanulhatták meg a betűvetést, akiket segíteni kell, hogy el ne maradjanak a többi fejlődő nép mögött. Ki fogja ezt a munkát elvégezni? A magyarságban lesz-e erő és áldozatkészség az analfabéták összegyűjtésére, taníttatására és a szükséges tankönyvek ingyenes szétosztására, mert az írástudatlanok a legtöbbször szegény emberek s az iskolai viszonyok mellett éppen szegénységük miatt hanyagolták el az írás-olvasás elsajátítását.

Csuka János

* 1931-ben a magyarok közül 35.983 férfi és 51.550 nő volt analfabéta. (Szerk. megjegyzése).

VITÉZ FEKETEKUTY BÉLA DR.:

JUGOSZLÁVIA MAGYARSZEMMEL

Cserépfalvi kiadás, Budapest, 1940.

Az utóbbi időben művészeti és gazdasági téren egyaránt hatarozott lépések történtek a jugoszláv-magyar viszony megjavítása érdekében. Mi, kisebbségi magyarok örömmel és kettőzött figyelemmel kísérünk minden ilyenirányu megnyilatkozást. Még akkor is, ha sem mint résztvevők, sem mint közvetítők, nem szerepelhetünk a két ország közeledésében. A közeledés mindkét részről álamérdek, s valószínűleg ezért esik kevés szó a Jugoszláviában élő magyarságról, annak helyzetéről és kívánságairól. Feketekuty Béla maga is jól érezte, hogy a tapintat olykor nemcsak udvariasság, hanem szükségszerűség is. Ezért írja, hogy »munkánk során sok keserű igazságunkat nem irtuk le, inkább lenyeltük fájdalomunkat. Nem domborítottuk ki az 1919-ben jugoszláv felségiog alá került magyarság huszéves életét sem. Ehelyett, bár kevés és felületes vonással, megrajzoltuk azt, hogy mit nyújtott évszázadokig az eredi hazájából kiűzött délszlávsnak saját kárára... saját hazájában a magyarság.«

A jugoszláviai magyarságnak nem szabad ünneprontónak lenni, s nem szabad felhozniá sérelmeit, kívánságait a közeledéssel kapcsolatban, ha tudatában is van annak, hogy minden eddigi viszály és hüvös tartózkodás éppen miatta volt meg a két ország viszonyában. A jugoszláv-magyar barátság egyelőre még egészen ujkeletű és nem mutathatott fel komoly eredményeket. Nekünk pedig huszéves kisebbségi sorsunkban a türelem jutott osztályrészül, s ebbe kell megkapaszkodnunk most is és kívárni, mit hoz a jövő, amely — minden reményünk megvan hozzá — a két ország szoros együttműködéséből fog kibontakozni. Ne kételkedjünk a közeledés őszinteségében, de legyünk magunk is segítségére, ha másban nem, hát legalább abban, hogy némely tévedést és felületességet, amelyet a dolog sürgőssége eredményezett, igyekezzünk kiküszöbölni.

Mindjárt Feketekuty Béla könyvében kifogásolnunk kell azt a sietséget, amely csak nagyon vázlatos képet adhatott ugy a szerb-horvát nép lelkiakatáról, mint magának az országnak politikai, gazdasági, művészeti életéről.

A könyv, terjedelméhez viszonyitva, meglehetősen bőven

szemlélteti a szerb-horvát nép történelmét, s talán az sem baj, hogy kissé önkényesen domborítja ki a jugoszláv és magyar nemzet viszonyát. A háttér ugyan kissé romantikus az új barátsághoz, de vegyük úgy, hogy a történelemben vannak a két nép érzelmi gyökerei, míg az értelmieket a világhelyzet erősíti a közeledésben.

Feltesszük azonban, hogy egy Jugoszláviáról írott könyvnek ma, tekintve az időszerűséget, amelyet szolgálni kíván, elsősorban az ország mostani helyzetét kellene bemutatnia. Erről pedig Feketekuty Béla könyvéből csak igen hézagosan és roppant felületesen nyerünk tájékozódást. A politikai kibontakozás Feketekuty szerint Pasicsnál végetért, Jevticset, Zsivkovicsot csak mellékesen említi, inkább, mint pártvezéreket, nem pedig, mint egy olyan uralom megteremtőit, amely még hosszú ideig éreztetni fogja hatását. Sztojadinovic neve még csak nem is szerepel a könyvben, s hogy mi tulajdonképpen a horvát kérdés, arról fogalma sincs az olvasónak. A megegyezést a szerző befejezett ténynek tekinti, és az sem érdekli különösebben, hogy voltaképpen miben is egyezett meg Beograd és Zágreb; megelégszik a kész jelennel és egyetlen alkalommal, hogy ezt a kérdést érintse, akkor is nagyon messziről. Vajon tájékoztatlanságnak tulajdonítsuk-e ezt a hiányt, vagy ismét tapintatnak? Az utóbbi egyáltalán nem helytálló, mert Jugoszlávia belpolitikája semmiképpen sem választható el külföldi tájékozódásától. Éppen ellenkezőleg, a kettő nagyonis egymásba kapaszkodott.

A szerb-horvát nép irodalmi multjából Ranke és Margalits még csak valahogyan beavatják a szerzőt, de a XIX. és XX. század irodalmi életéről Jugoszláviában ugyszólván semmit sem tud Feketekuty Béla. Egyetlen szava sincs Szerlics, a jugoszláv Gyulai munkájáról, meg sem említi a nevét. Vuk jelentőségével sem foglalkozik, pedig legalább róla eleget mondott Ranke; Jása Ignjátovics, a szerb regény megteremtője, annyit sem érdemelt meg Feketekuty Bélától, hogy feljegyezze a nevét. Valószínűleg semmit sem tud róla, mert különben éppen az időszerűség kedvéért megemlítette volna, hogy az író halála napjáig, az akkori politikai vezetők megvetése ellenére is, kitartott szent hitvallása mellett, hogy a szerb és magyar nép csak együttes erővel állhatnak ellen az idegen terjeszkedésnek. Sorolhatnánk tovább a mulasztásokat, de nem sok értelme lenne. Csak állapítsuk meg egyszerűen, hogy Feketekuty Béla semmit sem tud a jugoszláviai irodalomról. Sem közelmultjáról, sem jelenéről. Ugy látszik, még Krlezsáról sem hallott, akinek pedig eléggé ismert a neve Magyarországon is. Vagy talán valami más oka volt elhallgatni a legnagyobb horvát író nevét? Nem volna kisebb tévedés, ha jugoszláv részről Möricz Zsigmondot hallgatnák el Somogyváry Gyulával szemben...

A képzőművészetről hasonló tájékoztatlanságot árul el a szerző, holott Kasanin művét jelöli meg forrásmunkául. A mai jugoszláv pikturáról nagyon keveset tudunk meg a könyvből. Mindössze né-

hány nevet említ, köztük kevésbé jelentőseket is, de például egyáltalán nem emlékezik meg Dobrovics Petárról, Babics Lyubáról, hogy csak két nevet ragadjunk ki a jugoszláv képzőművészet gazdaság névsorából. Legalább Konyovics Milán után említette volna őket!...

Végül egy eléggé kiterjedt gazdasági áttekintés. Annak ellenére, hogy részletességre törekszik, itt sem hatolt a lényegbe, száraz felsorolások, keveset mondó, nyers kimutatáson kívül többet nem ad a szerző. A gazdasági élet strukturájáról, s magáról a gazdaságról nem beszél Feketekuty Béla. Pedig erre nézve még Budapesten is elég adatot talált volna.

Kiábrándultan tettük le Vitéz Feketekuty Béla dr. »Jugoszlávia magyar szemmel« c. könyvét. A cím ne tévesszen meg senkit, kissé alaposabb körültekintéssel, több lelkiismeretességgel minden magyar másképen látta volna Jugoszláviát. Talán könnyebben kihangsúlyozhatta volna értékeit, s előbb érte volna el azt a célt, amire Feketekuty törekedett. Így azonban nem mentheti a kifogástalan stílus sem, a bevezetés nemes pátosza sem, azt a tájékoztatottságot, amely oly kirívó könyvében. Nem vonjuk kétségbe a szerző becsületes szándékát, hogy a jugoszláv-magyar barátság kiépítéséhez akart hozzájárulni könyvével, de alig hisszük, hogy e barátság propagálásába becsuszott hamis hangok valóban hasznára lennének az őszinte, egymást megbecsülő viszonyoknak. Feketekuty komoly író és jószemű, kulturált embert árul el, önmagának tartozott volna tehát több körültekintéssel és alaposabb studiumokkal, hogy valóban hézagpótló művel segítse leküzdeni az idegenkedést. Így csak alkalmi, sietve összezsapott és gyöngye eredményű munkát végzett.

Herceg János

ÖREG HÁZ A CSIRKEPIACON

— REGÉNY —

Irta Havas Károly

KIS TRAGÉDIA A HOSSZU UDVARBAN

A Muraköz boldog nyara után szürke és fárasztó ős következett. Mintha megbolondult volna ebben az eszféndőben az idő. Nem voltak szép, arany napsütésben ragyogó szeptemberi napok, nem érzett a levegőben a koraőszi bágyadt szépsége. Esett. A szél fújt és a hosszú udvaron csunya tócsák éktelenkedtek. Az esték hidegek voltak és elmaradtak az őszei trécselések, a boldog üldögélések az öreg ház hosszú udvarának eldugott padjain. Minden család behúzódott a lakásába és lassan az öreg ház levegője tele lett hideg, nyirkos ellenségeskedéssel.

Valahol a cselédeknel kezdődött. Valamelyik összeveszett a másikkal és ez a veszekedés tovább terjedt, magával ragadta az asszonyokat, belekeverte a férfiakat, egymásra uszította a fiatalokat. Még az öreg doktor is észrevett valamit ebből a csendes háboruszkodásból. Ezért mindennap felbukkant az udvaron és sorrávette a lakásokat, azzal a lehetetlen kifogással, hogy azt nézi, mi van javítanivaló. Máskor nem javított semmit, s ha már sehogyan sem lehetett elodázni valamilyen munkát, hetekig kellett könyörögni, hogy megcsináltassa. Most valóságos hibaleltárt vett fel a házban, mert idegesítette, hogy a lakók egymás ellen fordultak. Minden lakásban ugyanaz a jelenet játszódott le. A férfi nem volt odahaza s az asszony csodálkozva és örvendezve fogadta az öreg doktort, aki dűnnyögve vizsgálta a falon a nedves foltokat, botjával megpiszkálta a hibás padlórészeket, méregette a menyezetet és megkopogtatta az öreg kályhát. Az asszony mindenütt a nyomában járt és buzgón magyarázta, hogy ezt is meg kellene csináltatni, azt is meg kellene csináltatni. A doktor csak tovább dűnnyögött, aztán kibökte:

— Miért haragszanak maguk egymásra?

Az asszony rendszerint nem akart semmiféle haragról tudni, aztán kibuggyant belőle a panaszok áradata. Minden asszonynál és minden lakásban ugyanaz a jelenet játszódott le és ugyanazok a panaszok hangzottak el. Az öreg doktor végre rászánta magát és bekopogtatott a furcsa asszonyhoz is. Itt már meg sem játszotta a

hibakeresés komédiáját. Kényelmesen letelepedett az egyik karos-székbe, végigfektette térdén a botját és egyenesen megkérdezte:

— Valami van ebben a házban. Tíz esztendő óta soha annyi panaszt nem hallottam, mint ma. Valami történik. Nem tudja megmondani, hogy ki az oka ennek a furcsa háboruságnak?

Az asszony szomorkás mosollyal válaszolt:

— Igaza van doktor ur. Valami van, de én sem tudok többet, mint más. Hallom, hogy mindenfelé kérdezősködött. Kedves a doktor urtól, hogy nálam nem komédiázott és egyenesen rátért látogatása céljára. Szívesen segítségére lennék, de semmit sem tudok.

Az öreg sóhajtozott, levette szemüvegét, gondosan megtörülgette s tanácstalanságában kicsiny ősz szakállát simogatta. Az asszony szánakozva nézte. (Hogy szívére vette a házában történeteket!) Beszélni kezdett, hogy megvigasztalja.

— Ne haragudjék, bogaras öregember vagyok — válaszolta az öreg doktor. — Tulajdonképen semmi közöm a lakókhoz. Megfizetik a házbért, s ha nem fizetik, elmehetnek. Így is nézhetném a dolgokat. De látja, én már nem tudom megszokni az új divatot és nem szeretem az új arcokat. Megszoktam ezeket az embereket, szeretem őket, fájna, ha valamelyiket ki kellene tennem a házból.

Harmadnap az öreg doktor felmondó levelet küldött az egyik lakónak. Tíz év óta először történt meg ilyesmi.

Pár napja már nem zuhogott az eső, s este felé még kint ácsorogtak az emberek a hosszú udvaron. Most azonban nem verődtek össze csoportokba. Mindegyik család a maga ajtaja előtt ácsorgott. A fiatal párok, amelyek máskor pár perc alatt megtalálták az eldugott padokat, most össze-vissza csatangoltak az őszi fák alatt. A hosszú lány egyedül járkált. Kereste a fiut, aki az anyjával beszélgetett. A fiu látta, de az anyja keze rajta pihent a karján és nem merte megkockáztatni, hogy elmozduljon. A furcsa asszony néha a lány felé nézett és egyszer rá is mosolygott. De nem hívta oda. Máskor nem bánta, ha a két gyerek együtt van. Ezen az estén azonban rossz érzései voltak. Szerette volna a fiut beküldeni a lakásba, de az apja bent dolgozott és nem szerette, ha zavarták. Most éppen valami nagyobb munkával bibelődött. Valahol talált egy régi szótárt és abból szavakat keresett ki. Egész bolondja volt ennek. Az asztalnál, ebéd és vacsora közben, erről beszélt. Boldog volt, ha egyedül maradhatott s elmerülhetett az idegen szavak zavaros tengerében.

A lány végre elszánta magát. Odament hozzá s halkán köszönve, kicsit éneklő, de meleg és megejtő hangján, közömbös városi históriákról kezdett beszélni. Az asszony udvariasan felelgetett, de keze most már rásimult fia nyakára. Egészen magához vonta, bár az kissé berzenkedett a szokatlan dédelgetés ellen. A lány cl-köszönt, de távoztában, pár lépés után visszaszólt:

— Péter, gyere egyet sétálni. Még nem vagyok álmos és szeretnék veled beszélgetni.

Az asszony kis sóhajtással elengedte fiát, aki pár ugrással a lány mellett termett.

Ekkor történt a szörnyűség. A másik lakás ajtajából kiugrott egy hosszú asszony, a két gyerek elé toppant és rikácsoló hangja betöltötte az egész udvart. Rettenetes szavakat kiabált. Olyanokat, amelyeket csak dühöngő cselédek hajigálnak egymás felé, felkorbácsolt indulatukban, tudva, hogy utána rögtön csomagolniuk kell. A lány halottápadtan állott a rázuduló szörnyű szavak zuhatagában és keze védelmet keresőn a fiu felé nyult. Ez még jobban fel-dühösítette az örjöngő asszonyt. Ellökte Pétert, hogy az végigvágódott az udvaron.

— Még ez a gyerek is kell neked? Elég gyalázat, hogy az anyja itt áll és nézi, hogy mit csináltok. Éppen olyan szégyentelen személy, mint te.

Péter, akit a hirtelen lökés egy percre elkábitott, felugrott és vézna karjának egész erejével ütött. Ökle az asszonynak az állát érte, s mielőtt az asszony magához térhetett volna meglepetéséből, a gyenge fiu ökle megint lesújtott, aztán megint. Az orrát ütötte, a száját és észre sem vette, hogy keze meleg vérral szennyeződik be. Csak ütött. Állatiasan, a düh mámorában, a tombolás kielégülésében. Egy hang sem jött ki a torkán.

Az udvar szinte dermedten nézte a jelenetet. Aztán néhány férfi odarohant és elhurcolta Pétert. Bevitték a lakásba, ahova anyja már előre bement. Apja ijedten ugrott fel könyvei mellől, ahogy meglátta fiát. Arca vértelen volt, de szemei vad tűzben égtek. Vértől maszatos kezével végig simította homlokát, úgyhogy csunya véres folt maradt rajta. Apja megbüvölten bámulta a véres foltot. Nem tudta, hogy mi történt. Csak azt érezte, hogy fiát bántották. Abból, amit össze-vissza beszéltek a szobában, nem tudott megérteni semmit. Legkevésbé, hogy mi robbantotta ki az esetet. Ránézett feleségére, de az csak fejét rázta. Nem akart beszélni. A szomszédok érezték, hogy feleslegesek és lassan kihuzódtak a szobából. A petróleumlámpa szép, szelid, sárga fényében a fiunak arca most betegnek, szinte halottnak látszott. Nehezen lélek-zett és hallgatott. Anyja szintén. A férfi végre elvesztette türelmét.

— De hát mi történt itt? Ki bántotta Pétert? És te miért nem szólsz egy szót sem?

Az asszony fáradtan legyintett. Nagyon öreg, szomorú és beteg volt ebben a percben. Megfogta a fia kezét, kivezette a másik szobába, levetkőztette, lefektette és betakarta — mintha kis gyerek volna, — aztán megcsókolta.

Mikor visszament a másik szobába, az ura már nem volt egyedül. Ott volt a lány is. Halkan beszélt, gépiesen, hidegen, nyugodtan. Elmondott mindent. A szörnyű szavakat is, mintha valami leckét mondana fel. Aztán ránézett a két emberre, és keskeny, finom, sápadt arca végtelen szomorúsággal és fájdalommal telt meg. Az asszony sokáig nézte, kutatva merült el szemében és halkan, mintha csak magához beszélne, megkérdezte:

— De hát miért? Mit csinált maga? Valami oka van annak, hogy ez megtörtént. Mondja meg őszintén. Nem kíváncsiságból kérdezem, a fiam miatt.

Ránézett az urára és mintha bocsánatot kérne, megismételte:

— A fiam miatt.

A lány hallgatott. Ott állt a két ember előtt, akik maguk sem tudták, hogy egymás kezét fogják. Aztán szinte összeroskadva egyszerre felsírt.

— Igaz, minden igaz. Nyár volt, bolond voltam, egyedül voltam. Bejött hozzánk egyszer az az ember. Egyszer és most egész életemben ezért kell fizetnem.

A férfi elfordult. Odament könyveihez, rakosgatni kezdte őket, s nem tudta, hogy mit csináljon. Sajnálta a lányt, de úgy érezte, hogy nem szabad semmit mondania. Azt is, hogy fiának semmiről sem szabad tudnia.

Az asszony magához ölelte a szerencsétlen teremtest.

— Most menjen haza. Én majd később átmegyek, beszélek az apjával. Ugy-e az édes anyja nincs idehaza?

A lány nem válaszolt, csak a fejét rázta. Az asszony megsimogatta haját.

— Szegénykém. Menjen csak haza. Nem történt semmi, nem igaz semmi, nem volt egyszer sem. Majd én megmondok mindent az apjának és minden rendbe jön. Nem történt semmi! Egyszer sem! Értette? Ha Péter megtudja, hogy maga most mit mondott, egész életén át sokkal szerencsétlenebb lesz, mint maga. Neki szüksége van rá, hogy valaki tiszta legyen, valaki jó legyen. Magát választotta ki tisztának, jónak. Maga tiszta, maga jó.

A lány lehajolt, az asszonynak a kezét kereste, meg akarta csókolni, aztán kiszaladt.

Az asszony talán egy óra múlva átment hozzájuk. Sokáig beszélt a lány apjával és amikor megint otthon volt, rámosolygott az urára.

— Mindent el lehet intézni és semmi sem helyrehozhatatlan hiba, ha nem akarjuk, hogy az legyen.

Másnap korán reggel az öreg doktornál járt, s az öreg doktor utána elküldte a felmondó levelet annak az asszonynak, aki a szörnyű jelenetet rendezte. A levélben pénz is volt, költözködési költség s lakbérre való. Csak azonnal menjen el. A dühöngő asszony másnap már el is hurcolkodott.

Az öreg ház udvarának népe kíváncsian és ellenségesen nézte elköltözését. Ő volt a bűnös.

(Folytatása következik)

BIZTATÁS

*Ne búsulj, mert a vért ontó élet
nem lélegzik tisztán körötted.
Amig könnyed lelkedben szétszéled,
vággyad vágya még visszajöhet.
Nézd, pajtás, ki harcolsz a bánattal,
s jóestét kívánsz a semminek,
gyűlölettel, vakító haraggal,
ne izenj a tűnő reménynek.*

*Tudományod tenger lehet, s versed
szép, mely szived földjén kifakadt.
Évezredek távlatán a nyersek
nem győztek, bár sok kin megakadt.
Érzed, úgy-e, megérzed a jövőt,
bármennyire félelmes a lét,
s arcodon bár panaszok a redők,
mégsem holtak a gyűjtött mesék.*

*Tudom én, hogy fóliánsok árnyán
remeg s ámul a céltalan hír.
Tudom én, hogy a fogalmak árán
látatlan utat keres az ir.
Bizony tudom minden misztérium
megigért tájékoztatóját,
s tudom, hogy az örök divinium
követeli rögzös adóját.*

*Igy biztatlak, magamat biztatva,
próbálkozni sokképen lehet.
El ne hagyjad magad, s míg baktatva
elkísér az igyekezeted,
élj, élj pajtás, disztelenül is élj,
minden csillag miattad szenved.
Nem hiszed? — Mégis ne félj, de remélj,
a csillag is utat egyenget.*

REMÉNYI JÓZSEF

NIRVANA

*Ne mondd, hogy értik meleg igéid,
s hogy szobádban is nevelhetsz virágot.
Telhetetlenek őrzik köreid,
s nem bánják, dehogy bánják árvaságod.*

*Nincs ősi bőség s nincsen déli fény
a villámütés váratlanul érhet.
Megletten sóhajt a remény, s kemény
enyészetben a csoda mit is kérhet?*

*Magányod terhe szüntelen veled,
míg alszol tán felenged gyötrődésed.
S ekkor, bár torz ez, kedved megleled,
e nemléltben a léted el nem késed.*

REMÉNYI JÓZSEF

SZÁMONKÉRÉS

Számonkérni testemtől lelkemet,
lankadatlanul vele háborog.
Gyanutlanul azt mondani: Isten,
és tudni, hogy ez több, mint verssorok.

Érzed-e te, csillagtalan testvér,
hogy rettenetes az éjjél nappal.
Vadkacsákra én sohsem vadásztam,
de némán küzdtem gyilkossal s pappal.

Vakon mentem az értetlen felé,
éber szemmel meg zöld volt értelmem.
A szennyes tájon kutattam mindent,
ó kettősség! ó erőm s félelmem!

REMÉNYI JOZSEF

DAC

Oly észrevétlen lelked, s felzengő
titkolt csillagod élte ismeretlen.
Ha megmutatnád bánatod színét,
rádröhögne a buta s nevetetlen.

Rikácsolnának ők, a rombolók,
a salak-hősök, üdétlen törtetők.
Lényeged érné tisztázatlan kezük,
s sürgetnének, kik piszokban hentergők.

Nem győznek le, mert meg nem ismernek,
ők dőlnek ki, nem te, békétlen béke.
Emészt az élet? Meztelen sorsod,
bár nem látják, a sötét élő éke.

REMÉNYI JÓZSEF

MAGYAR SZOCIALIZMUS

Ezt az elnevezést kaphatná az az eszmevilág, amelyet Veres Péter »Szocializmus-nacionalizmus« c. legújabb könyvében kifejez. Látszólagos ellentmondása miatt Veres könyvét sokan félreértették; a nemzeti öntudat védői éppugy, mint az orthodox marxisták. Veres Péter ugyanis azt igyekszik bebizonyítani, hogy szocializmus és nacionalizmus nem ellentétek, hanem kiegészítői egymásnak a társadalmi fejlődésben. Az a régi szocialista jelszó tehát hogy: a munkásnak nincs hazája, mert hazája a nagyvilág, elavult. Viszont a nacionalizmus képviselői sem utasíthatják vissza többé a szocializmust azzal az egyszerű kifogással, hogy az nemzetközi. Akik támadták Verest, sem igazi szocialisták, sem igazi nacionalisták nem lehetek. Megváltoztak az idők, a merev dogmák nem állják meg a helyüket, Veres Péter merőben új fejtegetéseit megértéssel kell fogadnunk.

A magyarországi szociáldemokrata párt mindig európai volt. Fejlődésében erősen befolyásolta a Nyugat és a Gallilei-kör. Vezetőségében tulsulyban volt a zsidóság, amely a koráramlatokhoz keresett igazodást, nem pedig a magyar paraszt gondolatvilágához, vagy a nemzeti hagyományokhoz. Ez a mozgalom csakugyan nemzetközi volt és inkább értelmi jellegű. A szocializmust az uriosztály a maga előjogának tekintette és az főleg külsőségekben nyilvánult meg. A magyar paraszt, — hogy én is Németh László nagyszerű megállapítását használjam — »a nemzet alatt élt« — fölötte uszott az európaiságát féltő szocializmus és a hig szólamokra épített nacionalizmus. A szocializmus egy rosszul rendezett forradalomban bukott el, amikor bebizonyosodott, hogy az ipari munkásság, a városi proletáriátus nem elég erős alap a magyar társadalmi rend megváltoztatásához, a nacionalizmus pedig ujjászületett.

A nemzeti eszme és a társadalmi mozgalmak közelebb kerültek egymáshoz, a háboru utáni nemzedék pedig azoktól tanult, akik mindig egyformán voltak magyarok és a nép boldogabb jövőjének harcosai: Ady Endrétől és Szabó Dezsőtől. A második nemzedék, amely a »Márciusi Front« köré csoportosult, mozgalma központjá-

vá a falut és a parasztot tette és a szociális eszméket mindig össze tudta kapcsolni a történelmi hagyományokkal.

Veres Péter is ebben az összefoglaló irányzatban nevelkedett. Társadalmi szemlélete dialektikus, fajszeretete ösztönös. Ne tévedjünk meg: amiről ő beszél, az nem nemzeti szocializmus. — akár-hogy is próbálták rábizonyítani — hanem a marxi szocializmusnak a magyarság helyzetére való alkalmazása.

Veres Péter felismerte, hogy a nemzetfentartó elem mindig az elnyomatásban, a »nemzet alatt élő« tömeg volt. Ezért állítja, hogy a szocializmus nem szakadhat el a nemzeti és népi hagyományoktól, s az igazi nacionalizmus csak a szocializmusban valósulhat meg. Ezt igyekszik bizonyítani könyvével, amelyben egyszerű és világos szemléletet adja a társadalmi tagozódásoknak, a faji öröklés szerepének és határozottan megjelöli a magyar parasztság történelmi elhivatottságát, valamint jelentőségét.

Hogy a szocializmus és a nacionalizmus nem ellentétek, ezt már nemcsak az író Veres Péter mondja, hanem a mozgalmi ember is, aki a tengelyében áll egy új nemzedéknek, amely az új Magyarország szellemi és gazdasági alapját igyekszik megvetni. Ezért érdemel komoly figyelmet Veres Péter könyve.

Herceg János

Népszaporulat és népművelés

I.

Az alig százezerfőnyi bácskai bunyevácság értelmisége kis számu s társadalmi rétegződése erősen korlátozott. Az utóbbi években azonban a nemzeti, helyesebben a horvát öntudat ébresztésével ezen a hiányon is igyekeznek segíteni. A horvát igazodásu bunyevácok hetilapja számtalanszor panaszolta, hogy a szubotikai gimnázium bunyevác növendékeinek száma nincs arányban a város bunyevác jellegével és számával. A bunyevácság egyházi és világi vezetői ezért azt szeretnék, ha az arány annyira meg-

javulna, hogy a bunyevácok kerüljenek többségbe, főleg a felsőbb osztályokban.

Az értelmiségi osztály erősödésének tudták be legutóbb azt is, hogy huszonnégy bunyevác származású ifjú fejezte be egyetemi tanulmányait, ezek közül: husz szubotikai. Kilenc uimisés van közöttük. De orvosok, mérnökök, tanárok és ügyvédek is akadnak. A följegyzések szerint ilyen gazdag kulturesztendeje a bunyevác-ságnak még nem volt. Most először fordult elő, hogy huszonnégy diplomás ifjuval gvarapodott egyetlen évben a bunyevácság, amelynek vékony értelmiségi rétege velük megerősödött s valahogyan enyhíti az értelmiségi pályákon érezhető hiányt.

II.

Abból az alkalomból, hogy az iskolai előadások befejeződtek, néhány közlemény jelent meg a német iskolaviszonyokról.

A jugoszláviai német sajtó örömmel jelentette, hogy az elmúlt iskolaévben a vrbászi német tanítóképezde növendékeinek a száma 105-ről 142-re emelkedett. Az I.-ső osztályban 38-an tanultak, (az előző évben 31-en), a II.-ban 30-an (előző évben 26-an), a III.-ban 26-an (előző évben 25-en), a IV.-ben 25-en (előző évben 23-an) és az V.-ben 23-an, (az előző évben még nem volt). A német tanítói létszám tehát az idén 23 végzett tanerővel gvarapodott. A 142 német tanítójelölt közül 99 férfi és 43 nő.

Az alsó osztályok tanulói számának növekedése mutatja, hogy a németek helyesen fogják fel a tanítóképezde rendeltetését, és mindent elkövetnek, hogy mielőbb minél több tanítójuk legyen.

III.

Nagyon elszomorító kimutatást olvastunk a jugoszláviai református egyház népszaporulatáról. Az egyház kiadásában megjelenő évkönyv lesújtó adatokat tartalmaz a születések csökkenéséről. Miután a református hivek jelentős része magyar nemzetiségű, a számadatok a magyarság szempontjából gondolkodásra készítenek.

A református egyháznak 55.890 hive van. Ebből 11.086 jut Bánátra, 12.244 Baranyára, 15.807 a novivrbászi, tulnyomórészt német esperességi kerületre és 16.767 Északbácskára, ahol csaknem csupa magyar nemzetiségű református él. Az egyház szolgálatában negyvenkilenc pap áll.

A születési kimutatás valósággal megdöbbenítő. Az 55.890 lélekre 1939-ben alig 929 születés esett, az előző 1938. évben 879 születés volt, 1939-ben 878-an, 1938-ban 825-en haltak meg. Az elmúlt évben a szaporulat tehát mindössze 51 személy, 1938-ban 63. Feketics, Rumenka és Pacsir magyar reformátusainak népszaporulata a magyarlakta helységek között a legkedvezőtlenebb. A nyugati esperes kerületben 177 születésre 232 halálozeset jut. Nem sokkal kedvezőbb a német esperesi kerület eredménye sem, mert 269 születésre 231 halálozás esik. Crvenkán 10 születésre 20 halálozás, Noviszivácon 35 születésre 45 halálozás, Sztáriszivácon 41 születésre 45 halálozás, Sóvén 13 születés 22 halálozás és Torzsán 12 születés és 26 halálozeset fordult elő. Feketicsen a helyzet jobb, mert ott 12 születésre csak 3 halálozás, Vrbászon pedig 32 születésre 18 halálozeset jut.

Az egész református egyházmegyében 358 házasságot kötöttek. Az elemiiskolákban 4797, a középiskolákban 577 református vallású ifjú tanult az 1939. évben.

IV.

A katolikuslakta német helyek népszaporulata sem nyújt derűsebb képet. Az egyke átka ugylátszik nemcsak a református hívek által lakott falvakra sujtott le, hanem más községekre is.

A Schaffende Jugend, a kulturifjuság lapja, a német anyaknapijával kapcsolatban a kedvezőtlen népszaporulatra hívja fel a figyelmet. Pl. a tiszta német Apatinban 1900-ban még 486, 1939-ben csak 173 születés volt, Kleken 1919-ben 118, 1939-ben 45, Vrsacon 1880-ban 507, 1937-ben 99. Tehát nemcsak a református vallású németek népszaporulata eíti gondolkodóba a német kisebbség vezetőit, hanem a katolikus vallású németek lélekszámának csökkenése is. A gyermektelenség okait kutatva, a német ifjusági lap lemondóan állapítja meg, hogyha ilyen elszomorítóak a születési eredmények, akkor a német lakosságnak kevés joga van ahhoz, hogy azokat az anyákat ünnepelje, akik — nem szülnék.

Csuka János

IRODALMI SZEMLE :

*Hat új magyar regényről**)

(*) Révai kiadás, Budapest, 1940)

1.

Soha sem volt ilyen bőtermésű a magyar regényirodalom, mint napjainkban. Remekművek, sajnos, nem kerülnek a felszínre. Az előző nemzedék nagy írói is ritkán szólalnak meg. De ilyenkor, a korai nyárban, különösen a könyvnapok idején, újabb megújabb regény halmozódik fel. Kritikus legyen az, aki ebben a szűnni nem akaró áradatban, az írói műsorra vált regényírás kényszerében, észre veszi azt a legbensőbb mondanivalót, amiért érdemes e könyvekhez nyulni és epikumuk légkörébe kerülni. Mert minden regénynek van légköre. Az egyik hevesen, szinte önfeledten vonz magához és korlátatlan érzéssel reagálunk mindarra, ami belőle sugárzik. A másikban csak önmagunk érzéseit keressük, olvasási élményeinknek azt a fegyelmezettséget, - amellyel távoltartjuk magunkat mindattól, ami az átlagregény megszokott jelensége. Az elsők közé a kiforrott művek tartoznak. A fegyelmezetlen, csapongó írói teremő erőből is feltörő az a lázas mondanivaló, ami fölött igaz költő csakhamar urává lesz és a világkép megmutató részén tui is, fellebbenti a fátylat, hogy olvasóia a dolgok mögé és a lélek tusakodásába láthasson.

A másik regényfajta tehetetlen az érzésekkel szemben. Ha lelki rejtelmekre is mutat, íróiát nem fűti a vágy, hogy mint gyóntató, olvasójából lelki élményeket váltson ki. Minden átlagregény írója hajlamos a részletezésre, a tudálékosságra, sokszor a fölényességre is. Mig »hálás« témájának rutinosra kalapált játékoságával tör a cél felé, észre sem veszi, hogy a mindennapinak hálójába került. Hiányzik is mostanában a nagy regény. Az igazi nagyság helyett egyre több az olyan, ami csak emlékeztet a nagyságra. Mert a legújabb magyar nemzedék regényírói is megtanultak regényt írni és ha a világirodalom legnagyobbjainak iskolájában is végeztek, tanítványi alázatukkal mintha tulszárnyalni kívánnák mestereiket. Önállóbbak, káprázatosabbak, valósággal művészek szeretnének lenni, a remeklésnek azzal a megfélézhetetlen lendületével, ami a valóban teremő íróból hiányzik. A teremő író sohasem szeretlen. Ha legyőzi mindazt az akadályt, ami alkotása kiteljesedését zavarja, nem szegyenli az elerőtlenedést, az itt-ott kihagyó lélekzetet sem. Az igazi nagyság titka: a hallgatás. Az átlagíró azonban folyton beszél, mindig másról, szinte játékosan, szertelenül, azzal a féktelenséggel, amit ha megfélézne, izgalmas, érdekes és szép feladat kerekednék ki belőle.

2.

A hat új regény között, amelyeket gyors egymásutánban a napokban olvastunk, egy sem a nagy regény. A korkép, a legváltozatosabban keveredik el bennük. Legtöbbjének stílusa, állásfoglalása, formája a központi eszme nélküli, töredező mai társadalom szellemi tétovázására mutat. Itt van mindjárt az első könyv, *Aradi Zsolté*, címe »A játékos fia«. Maga a történet, amely egy füledt nyári délutántól a felkelő hajnalig nyúló tragikus életpályájában fejlődik, tulajdonképpen csak remeklési keret. Ezen belül három egymást követő nemzedék közössége él, a megelőzőtől öröklött tulajdonságok minden égő szenvedélyével, amely elől nincs menekvés. Az elődök testi és szellemi sajátosságai csirasejtjeinek hajlandóságai kerültek az ivadék szervezetébe. Hiába minden tiltakozás, védekezés, a legendás Lomniczy Farkas unokájának, a hirhedt kártyás Aladár fiának el kell merülni. A regény első része a »dabob« birodalmának élete, a háza kártyaasztalánál összeomló családok, emberek sorsa és a garasoskodó, száraz, szikár nagymama jó sáfárkodása hasonlíthatatlanul érdekesebb a befejezésnél, melyen a kiagyalság szándékossága erősen érződik. Elárulják ezt tulságos szenvedélyességgel kivésett, sokszor eltorzított figurájának nyomasztó élete, kavargó hangulatai, amelyek ha visszhangot keltenek is bennünk, — bizonyítékul az író tehetsége mellett — inkább jobb sorsra érdemes hőse sok szenvedésének szólnak. Ami érdemes olvasmánnyá teszi, az az író egyéniségéből fakadó epizódok izlées, letompított meglátásában gyökeredzik. Abban, ahogy a nagy

témának töredékeit a megértés síkjára állítva, szinte eleven és természetesen valóságában ad vissza ki-törölhetetlen életélményeket. Illyenek: egy angol leányka emlékképe, a kollégiumi évek, az összeomló háborúval Pestre ömlő menekültek bizonytalansága, majd a bécsi ház-mesteri környezet, ahová Lomniczy Kelemen sorsa ért. Szomorú könyv. Tragikusan fájdalmas az emberi sors, amit ez az elrontott élet takar. Sehol egy kis fény, egy kis napsugár. Sehol egy felcsillanó remény, ami hőse végső megbékéltségét áhitaná. Ehhez a tragikusra árnyalt történethez erőteljesebb, tömörebb és a sok dramatikus cselekvényt jobban elbíró bölcséleti gondolatra lenne szükség. Akkor talán megértésben, izgalmasabban fordult volna hőse sorsa felé is.

3.

Mezőssy Mária első könyve, a »Tüztánc«, egy istenhátamögötti felvidéki falusi tanítónő súlyos problematikájú regénye, kiforrottságában is figyelemreméltó siker volt. Új regénye, az »Örvényben« olyan, mintha egy életregény első részéül íródott volna. Alig olvastuk végig, szinte várjuk a folytatását, annak a kisleánykának elkövetkező éveit, aki a forradalom és a háború középpontjában álló város megpróbáltatásain, küzdelmein átvirgódva, jut el önmagához, az önmaga megismeréséhez. Az új regény formai szempontból is érdekes. Az író, kis hősnője én-módozóban, szinte összefoglalóan mutatja meg a pár hónap napi eseményeinek személyi és tárgyi oldalait. Minden írói eszközt félretolva, a legegyszerűbben mondja el benne mindazt a valóságot, amit érzelmi

4.

életétől nem tudott távoltartani. Az emlékezetből frissen levetített regény lehetett volna napló is. Így a hűségnek és hitelességnek biztonságában, a világháborút követő forradalmi évnek minden vonatkozásában legdrámaibb mellékeseménye — a vörös katonák és a román hadak tiszamenti harcai — a történelem számára is érdekes anyagá formálódtnék, de a tények átköltésének kezdetlegességében értékes szemlélyessége, amire a regény ma mutat, elhalványodott volna. Így a cselekmény és a történés egysége helyett, légköri egységgé kerekedett. Ezzel az író a kisváros életébe zsufolt történelemnek magasabb irodalmi távlata elől szerényen kitért. Tiszteletreméltó ez a szerénység. Az írónak különben is mindig veszedelmet jelent, ha nem tud felemelkedni ahhoz a távlatához, ahonnan az események teljességével emberi, művészi közösséget válalhatna. Így lett a nagy korregény témájából korepizód és néhány kiválasztott alak lelki állapotának jó elemzése. Aki a kis regényből majd csak Jozefin alakjára fog emlékezni, akit az írónő a terroristák börtömbörtömből, a »sonkanadrág«-ból, a nehéz bakkancsból is a vörösszekfűs tányérsapkából kivetkőztetve, egyszerű kartonruhácskába öltöztet és jószagú ételek takaros kis konyhájába állít, az igazat ad a szerény írónőnek. Sokáig emlékezni fog arra is, hogy harcos írói magatartás és a világkép éles felrajzolása helyett, a gyermek tiszta érzelmén át, inkább az emberi léleknek és az emberi viszonylatoknak mélységéig próbált látni, ami a vörös és a fehér ellentéteit, a türelmes és a megbocsátó lélek szelid melankóliájának buzakéjére festi.

A politikum: a szó eleven értelmében érdeklí ma a világot. A mindennapi újságolvasó épen úgy nem tud tőle elszakadni, mint az az író, akit egyénítése magatartásának szabad ívelésében éppen a politikum állít meg. Pozsonyi László »Az árnyék« című regény írója tul teszi magát mindezen. A maga szempontjából igaza is van. Politikát, bűnügyet és a hit örök eszményeit egy kalap alá fogva, egy zavaros életű keleteurópai állam politikai berendezkedését próbálja élethűen — mondhatnám azt is, hogy újsághűen — rikító színekkel, keményen, sokszor bizony irányzatosan megvont körvonalakkal felrajzolni. Mégsem ír reportázs-regényt, olyant, amelyben a »Vasfarkasok« (a ma annyira divatos ifjúsági, politikai mozgalmak tömörülése ez. Élénken, szinte a másolásig hűen emlékeztet »a vasgárdisták«-ra!) töltenék be azt a szerepet, ami az ország totális átalakulásához és a regény hősnője sorsának végső megoldásához szükséges lett volna. Egy színpadian felépített törvényszéki jelenetben, (a főtárgyalást a a színházban tartják meg) Annie valami zolai igazságrajongással rántja le a leplet a hazugságról, a népet megváltani akaró merényletnek állelendájáról és a kilőtt revolvergolyónak országot megmentő szerepét a szerelmi féltékenység tucatnyi, szinte már unott eseményévé szűrkíti. A végsőig csigázott politikai-bűnügyi szenzáció után, már alig következik harminc rövid oldal, mégis az a csendes, lelki tragédia, Annienak és Andreinak az oceanjáró fedélzetén való találkozás és az az utolsó beszélgetés, ami erre a pár oldalra sűrűsödik, az

egyéni feladatokat és a hangtalan fájdalokat megértő és meglátó írássá nemesül. Mintha a kissé elkopott és tulságosan közismert helyzeti tragikumot is megszépítené. A halállal, ami a második osztályú szűk hajókabin ágyánál, mintegy megdicsőülésül borul a zavaros regény fölé, a könyv közelebb ér a régi idők katolikus legendáihoz, mint ahhoz, amit napjainkban, sokszor szinte lenézően »regénnyé« átalánosítanak. Bizonyos, hogy írója különb a könyvénél és ha a ma időszzerűségét vállaló írói magatartásában kevesebb alakot mozgatna, kevésbé bonyolult emberi sorsokat bogozna, a nagyméretű politikai regényekhez fel nem érő ereje felismerésében is, hitelesebb, szépíróibb elevenséggel megírt könyvet adhatna. »Az árnyék« igazolja, hogy az időszzerű regényhez kitűnő érzéke van.

5.

Tóth László legújabb könyve, a »Magányos jegenye«, egy századvégi gyermek története, még a világháború előtti uri magyar társadalom aranyló derűjében áll, de utolsó lapjait már a közeledő vihar remegteti. Bárhogyan is látjuk ma ezt a társadalmat és akármilyen szemszögből is vesszük kritikánk objektumát, nem lehet elkerülni, hogy a finom és érzékeny lelkek érzékenyüléséből fakadó elfogultságot ne érezzük magunk is azzal az érzékenységgel, aminek egyik legrokonoszenesebb formája: az elfojtott visszaemlékezésekből feltörő, felcsillanó meleg férfikönyv. Ilyen férfikönyv ez az új könyv is. Tulazás lenne regénynek nevezni. Éppen úgy nincs köze a regényhez, mint ahogy az árnyas park szin pompás

virágágyait díszítő csonkaszobornak a klasszikus plasztikához. Mégis szép és hajdani remegéseket sejtet, a mulandóságnak azzal az őszinte, lírai mosolyával, ami a bánat szelidségét és a szomorúság ártatlanságát örököltette meg.

Hat éves kortól a világháború előző piszolylovására... ez a könyv tulajdonképeni anyaga. Az életszakaszok egymást követő eseményeit szervesen összekötő, finom muzsikájú verstördékek az ifjú emberke fiatal éveinek arcképalbumát láttatják. Ezt az albumot nem az önéletrajz-láz realizmusával és sokszor elviselhetetlen nagyzás' hőbörjével fűttatja be, hanem a mély, emberi őszinteséggel azzal a kecces bájjal, ami az író örök vésőjét a kedves csevegő könnyedségével változtatja. A világháború előtti kor bohémlelkű íróinak emberi tisztánlátásából fakadt Tóth László finom írói művészete s bizonyos, — sajnálom, hogy eddig oly kevés művét olvastam — hogy ez a legőszintébb írása, alkotó oeuvreje első szakaszának záróköve. Lezárta vele azt a kört, ami a multhoz fűzte, ahhoz az ódon meséhez, amit soha többé nem tudott megtalálni a régi könyvben s ahhoz a régimódi, laposfenekű deszkacsónakhoz, ami az ő sötétlő jegenyéje felé vitte. A tragédia előszele mutatkozik meg az ifjú emberke életének eseményeiben, az apa lejáró váltói feletti az az aggodalom, amelyből majd kikel maga a tragédia is, osztálya felső felépítetlenségének abból a kóros szövetségéből és megbocsájthatatlan önszeretetéből, amittől az író most mintha bucsut venne.

Bizonyos, hogy az ilyen lírai felcsuklás nem vezet a nagy irodalom országutjára. Vannak azonban az

írásnak kedves, árnyas ösvényei is, amelyeken a melankólikus vándor az örök bizonyosságnak ahhoz a lankáihoz ér, ahol a boldogság kék madara a hajnali dalt csattogja. Ilyen örök és szent dolog a fiatal-ság is. Tiszteljük a magunk fiatal-ságát Tóth László könyvében, még akkor is, ha deressedő fejjel mosolygunk is rajta. Lehet, hogy tulás, egy kicsit gyermeketeg, de szép paivitás, a melankóliának az-za a bájával, amire, ha józanon a valósághoz görcsösen ragaszkodva is, olyan jóleső néha visszahajolni.

6.

Kállay Miklós, a kitűnő kritikus és a tárgyi alaposságáról ismert regényíró, már csak kevesen emlé-keznek erre, finom költő is. Lírai alaphangja, képzelettől színesített érzelmessége és katolicizmusa, az alázatos költészet tiszta hangjával szőtt, zenei hatású képek érzékeny-ségébe kapcsolódik. Érzékenysége, ma is, minden művének forrása.

Legújabb könyve, az »A murányi amazon«, Murány vár nagyasszo-nyának, a XVII. századbeli magyar barokk költészet egyik remekének, Gyöngyösi István »Marssal társal-kodó Murányi Venus« hősnőjének, Széchy Máriának regényes, törté-nelmi életrajza. Az eposznak, az irodalomtörténetből tudjuk, két ér-zelmi tengelye van: a szerelem és a hozomány. Ehhez az elgondolás-hoz hű marad a regényíró is. A magyar történelemnek a Habsbur-gok és a törökök között örökdő, ál-datlan korszakában föltéves ava-tottsággal mozogva, nem veszíti el szem elől sohasem azt, hogy a kró-nikák távlatából a mába visszaidé-zett történelmi hősök is husból,

vérből való, ösztönös és saját ér-dekeiket kereső emberek voltak, akiket hősi cselekedeteik mellett, a meggazdagodásra, a birtokszerzés-re való mohó vágyódás is kísértett. A tiszta mesélő kedv és a hatni akarás tudatossága mellett, Kállay Miklós, a kornak és a kor nagy alakjainak igazságát is kíván szol-gáltatni. Ma, amikor a magyar történelemírás új, tudományos adatok-ra támaszkodva, reális képet ad a korról, ez a feladat nem ütközik ko-molyabb nehézségekbe. Az önké-nyes mese és a költői képzeletből fakadt ábrázolása helyébe tehát könnyen léphet a történelmi igazság-szolgáltatás, az a valóságra való törekvés, ami minden tévedést és elírást már előre kizár. Széchy Má-ria életének történelmi anyaga tul-zsufolt. Akár regényciklus is kere-kedhetnék belőle. Az írónak mégis sikerült a nagy anyagot simán gör-dülő de a kötelező történelemmel mindig egyíthetlenné, regényes ol-vasmánnyá tömörítenie. Nem hiszem, hogy rajtakapható lenne szépités-sen vagy a tényeken túlmerő sza-badosságon. Hősnőjét csodálja és ezzel kikerüli azt is, hogy a papír-szemlélet anyagias magyarázatá-nak hibájába vagy valami adatközlő, történelmi értekezés bőbeszédűségebe essék. Inkább költő, mint kul-turhistórius. A kis Krisztina gyöt-relmes kinjának leírása, a Zólyomi elfogatása után következő pörök és rágalmak üvöltésétől szenvedő Má-ria lelkiállapotának indokolása kö-ltői hajlandóságának próbakövei. A gyűjtött adatok lélektani összehan-golása pontos, a nélkül, hogy elmé-lyedő szellemtörténeti forrásokra támaszkodhatnék.

Frissek a harctéri leírásai. Ilyen a szentgotthárdi ütközetéről adott,

költői víziója körképe, amint az ifjú francia lovagok »selymesen, csipkésen, könnyed gráciával rohanak bele a legádázabb tűzbe, mint-ha a napkirály tündöklő kerti ünnepén készültek volna hajladozó füzértáncba«. Egyszerű és szigorú katolicizmusában, régi fametszetek bibliai hangulatára emlékeztet Széchy Mária utolsó pillanatainak leírása, amint »Murányi asszonya úgy feküdt mozdulatlan a vánkosok között, mint akármelyik más, öreg koldusasszony, akit kézenfogott az élettől megváltó halál.«

»A murányi amazon«, a felburjánzó és a történelmi felelősségérzet alól kibújó, új magyar történelmi regényirodalomból azzal az írói lelkiismeretességgel és érzékenységgel emelkedik ki, ami a költő Kállay Miklós oeuvrejének legfőbb jellemzője.

7.

A nyugateurópai császárság utolsó két évtized történetéről, az összeomlás feltartóztatathatatlan napjairól, egy ismeretlen nevű magyar író, Kézai Béla »Az utolsó nap« címen elgondolkodtatón érdekes regényt írt. Ilyenfajta művet lehetetlen másféleképpen megreformálni, mint térképek, kronológiák, ősi annalesek között kotorva, a nagy Mommsen »Römische Geschichte«-jének szinte lexikálisan összezsúfolt antik életadatait népszerűsítve, tanáros pontossággal utána költöni azt a szinte kötelező tudományos anyagot, amittől eltérni kockázatos lenne. Az író hű is marad ehhez a követelményhez. A történelem meglepetéseinek felderítésére vagy mélyrehatóbb elemzésére különösebb becsvágy nem fűti. Inkább kölcselő hajlandó-

ságu. Julius Neposnak s az öreg, görög Nikeforosznak az antikvitáshoz simuló nyelvezettel tulmerezve hat s a romlás fokozatos terjedéséről folytatott nagy párbeszédébe fojtja mindazt, amit a mai olvasóval, a múlttal és a jelennek sokszor meglepetésszerűen egyező problematikájáról közölni kíván. Ahogy ezt csinálja, abban sok a mély gondolkodás, a mai életformák és az antik romlás ellen megnyilatkozó finom ironia is. Kár, hogy sem az olvasó, sem a kritikus nem tudja hirtelen ellenőrizni, vajjon a regény eseményei mögött nincsenek-e olyan változások, amelyeknek történelmi valószerűségei kérdésesek. Ezért meg kell elégednünk eseményei fordulatának egymásutánjával, így egy szinpadí játékos császárt gunyoló torz pantomimjének eleven leírásával és Priskos rétornak, a bizánci történetírónak tulajdonított feljegyzések töredékeit visszaadó események regényes elmondásával, amelyek közül a ledéreltetű, korcsmai kis táncosnőnek, Cynthiának boldog halála a legfinomabb, amit »Az utolsó nap« ad.

Priskos rétor feljegyzéseinek a regény különben vékony meseanyagába való bevonása, ha önkényes is, de szerencsés elgondolás. Az olvasót az sem zavarja majd különösebben — hiszen kevesen emlékeznek erre iskolai tanulmányaikból — hogy a rétor 472-ben halt meg, míg Odoaker, a germán népvészér csak 476-ban kiáltatta ki magát királlyá, miután a trónbirtokló Oresztesz fiát, a »finom szobavirág« Romulus Augustust Bizáncba száműzi. Ezen a kis időeltolódáson és a valóságnak ilyenformán való megváltoztatásán túl, ha a könyv végén néhány értel-

mező megjegyzés, történelmi kiegészítés, esetleg térkép, a laikus számára mégis csak nehéz történelmi anyaghoz némi segítséget nyújtana, akkor a rövid mű történelmi szakkönyvi hasznosságán túl is, élvezhető irodalmi olvasmánnyá kerekedhetett volna.

8.

Ha egy regény igazi értékét akarjuk megállapítani, akkor írója költői és erkölcsi jelentőségét vizsgáljuk. Abban a hat regényben, amiről itt beszélhetünk, sok van a jelenből, a múltból, az életből, a meséből, a

történelemből és a képzeletből. Mindegyik különleges írás, írójuk egyéniségének jellegzetes bélyegével. Míg egyikben a korfestés az elsőrangú (Kállay Miklós), a másikból pedig a moralista tiszta hangja csendül ki (Pozsonyi László), addig a harmadikban a költő szívértése állít meg. (Tóth László.)

Kár, hogy mindez nem koncentráliódik egy regényben.

Valamivel mindegyik adósunk marad.

Beograd, 1940. június közepén.

Kázmér Ernő

Viharsarkok a világpolitikában

Német könyv. Most jelent meg 1940-ben. Az a Wilhelm Goldmann Verlag adta ki, amely a nemzetközi könyvpiacra évtizedek óta ismert és amelynek történettudomány-bölcséleti könyvei között ott vannak a leghíresebb görög írók fordításai és ott vannak a legnagyobb német filozófusok munkái.

A könyv szerzője Walther Pahl, aki 1940-ben úgy tud világpolitikai kérdésekkel foglalkozni, hogy fejtegetéseiben egy pillanatra sem érezni azt, hogy Németország harcban áll a két legnagyobb gyarmati birodalommal. Ennyit előljáróban el kell mondani arról a ma olyan nagyon ritka tárgyilagosságról, amely ezt a könyvet különösen értékesé teszi. A címe »Wetterzonen der Welt-Politik« és ebben a címben már látni, hogy a szerző azt a nagyon nehéz feladatot tűzte maga elé, hogy megvilágítsa azokat a bonyodalmakat, amelyek a világpolitika összekuszált zürzavaraiban fenyegetik mindenütt az emberiség békéjét.

A szerző nagy rendszerességgel tekinti át a világpolitikai események összefüggését. Vázlatosan adja azokat a fejlődési vonalakat, amelyek egy-egy viharsarok keletkezéséhez vezettek, de a lényeg nem a történeti ismertetés, hanem a mai helyzetnek a feltárása. A Boszporusz, a Dardanellák, Szíria, Palesztina, Iran, Afganisztán, India, Japán, az izlám, Egyiptom és Anglia, az olasz keleti

törekvések, a szudáni kérdés, az afrikai fehér-fekete háboru, a dél-afrikai gazdasági problémák, Szibéria iparosodása, a sarkvidéknek a Szovjet által teremtett különleges gazdasági helyzete, a kínai káosz, a Filippini szigetek, a csendesóceáni végzetes feszültség és végül Amerikának mindeneket átölelő feladatai, ezek ennek a majdnem négyszáz oldalas könyvnek főbb fejezetei.

Ha csak ezt a tartalmat tekintjük végig, már úgy látjuk, hogy ma, különösen ma ez a könyv minden embert érdekel. Walter Pahl az anyagot úgy választotta össze, hogy nem lehet tőle elvitatni bizonyos újságírói gyakorlottságot sem. A tudós munkája az anyag feldolgozásában nyilvánul meg. Az anyag kiválogatása a nap krónikásának élesszeműségéről tanuskodik.

Egészen különös. 1940-ben egy német könyv, amely az angol világpolitika célkitűzéseit hüvösen, tárgyilagosan és tudományos fensőbbsséggel tudja vizsgálni. Rendkívül érdekes, hogy ez a német író milyen hangyaszorgalommal tudott összegyűjteni minden adatot, amely Angliának gazdasági, kereskedelmi és társadalmi berendezkedéseit plasztikusan állítja az olvasó elé. Ugyanilyen tárgyilagosság és elvont fölüenyesség jelentkezik a könyvnek azokban a részeiben, amelyekben a francia problémákról szól. Ha egyáltalában lehet rokonszenvről vagy ellenszenvről beszélni, talán inkább a franciákkal szemben lehet bizonyos rokonszenvet fölfedezni az író megítéléseiben. De mint mondtuk, ez a szempont nem vezetne a szerzőt. Keresi az igazságot, fel akarja tártani a valóságokat és olyan közömbös tudományos nyugalommal boncolgatja a két világbirodalom gyarmati problémáinak és világpolitikai törekvéseinek alapjait, mintha valamilyen laboratóriumban nagyító üveggel keresné egy levágott szövetrész beteg darabjait.

Igen világosan és sok meggyőző erővel tudja Walter Pahl az európai gyarmatosító politikának hibáit kimutatni. Ebben a vonatkozásban rendkívül szigorú és a sorok között úgy érzik, hogy a tudományos elvontság csak rákényszerített, mert elnyomhatatlanul érezni soraiban a mélyseges emberi sajnálkozást az elnyomottak iránt. Az Afrikáról és Ázsiáról szóló fejezeteket különösen érdemes elolvasni, mert leginkább a feketékkel szemben olyan tiszta emberiség, olyan becsületes emberi szeretet nyilvánul meg itt, amit kevés hasonló munkában látunk.

Nem akarjuk részletezni azokat a fejezeteket, amelyekben a különböző érdekellentéteket és a belőlük származó vagy várható összeütközéseket írja le. Ezek a részek már a napi politika vonalát surolják és minden beható ismertetés e helyen felesleges.

Még egy fontos előnye van ennek a könyvnek. Az olvasó pontos képet kap Gibraltárról, Szingapurról, Máltáról, a szuezi csatornáról, az afrikai és földközítengeri problémákról, amelyek most tragikus erővel jelentkeznek az emberiség életében. De a szerző szinte ösztönösen megérezte, hogy ezeken a vihsarkokon túl még nagyobb, még veszedelmesebb problémák elintézése is fenyegeti az emberiség békéjét. A csendesóceáni és az indiai, a kínai és általa-

ban ázsiai viharsarkok ismertetésénél Walter Pahl különösen sokat foglalkozik a Szovjettel. A Szovjetet a szerző elsősorban abból a szempontból vizsgálja, hogy milyen gazdasági erők állnak rendelkezésre és el kell mondani, hogy a Szovjet munkájának méltatásánál a legnagyobb tárgyilagossággal jár el. Kevesen tudnak arról, amit Walter Pahl könyvében rendkívül érdekesen mond el: hogy milyen csodálatos gazdasági életet tudott teremteni a Szovjet a sarkvidéken és milyen kiszámíthatatlan gazdasági erők tartalékát tudta magának a Szovjet a sarkvidéken biztosítani.

Az érdekes és ma szinte kísértetiesen időszerű könyvet rengeteg pontos térkép, statisztika és fényképfelvétel egészíti ki. Mindazoknak, akik ma komolyan és elfogultság nélkül, előzetesen megalkotott vélemények és rokonszenvek kikapcsolásával igyekeznek tisztán látni a világpolitika problémáit, ajánlatos ezt a könyvet nyugodtan, elmélyedéssel és gondos figyelemmel olvasni.

Mérő János

Kéziratküldők figyelmébe!

A szerkesztőség kéziratokat senkinek nem ad vissza, kéziratküldők leveleire csak abban az esetben válaszol, ha írásaik azt indokoltá teszik.

1940. Junius

KALANGYA

6 Szám

Odgoverni urednik: — Felelős szerkesztő: RADÓ IMRE

A KALANGYA minden közleményéért írja felel. — Szerkesztik:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

Felelős kiadó: SZIRMAI KÁROLY. Szerkesztőség és kiadóhivatal
postai cím Novi Vrbász 2 (Šećerana)

A szerkesztőség kéziratokat nem küld vissza.
